

Hekayələr

ÇƏNGƏL ÇİÇƏYİ

Həmən gün XXVI Sais sülaləsinin ilk fironu, Aşağı və Yuxarı Nil əyalətlərinin həqiqi fatehi, bütöv Misirin hakimi I Psammetix ölkəsinin baş şəhəri Memfisdə öz dəbdəbəli sarayının taxt otağında əyləşib beynində nə zamandan bəri qərarlaşdırdığı fikri götür-qoy eləyirdi. Bir qədər keçəndən sonra firon şəhərin «Yeddi ağac» adlanan hündürlüyündə Ptax allahının şərəfinə tikilmiş məbədin Baş kahinini hüzuruna istədi. Baş kahin bu güdrətli fironun ilahi nəzəri qarşısında duran zaman I Psammetix taxtından qalxıb onu xüsusi ehtiramla salamladı və belə dedi:

- Psammetix səni unutmayıb. Çox illər bundan əvvəl sən ona böyük xidmət göstərmisən. On iki əyalət hakimlərinin ziyafəti zamanı o öz miss dəbilqəsini kuzə kimi şərab tökmək üçün sənə uzatdı, amma sən on bir əyalət başçısına qızıl kuzə vermişdin...

Ani sükut kürəyinə soyuq tər gələn Baş kahinə imkan verdi ki, bu məqam üçün lazım bildiyi sözləri özündə güc tapıb desin:

– Qızıl yox, məhz mis kuzədən şərab içən şəxs Misir xalqına başçılıq edəcəyini, qüdrətli firon olacağını allahlar bəyan etmişdilər.

– Elə idi. Allahlar öz iradələrini bildirmişdilər. Amma o biri on bir hakim elə guman eləmişdi ki, gənc Psammetix onlara hiylə gəlmək istəyib və bilərəkdən mis kuzədən şərab içir...

– O zaman mən onları inandırmaq üçün əlimdən gələni etdim. Mənim huşsuzluğuma, qızıl kuzələrin birini unutduğuma və sənə tamamilə təsadüfən başındakı mis kuzəni şərab üçün mənə uzatdığına onlar asanlıqla inanmadılar. – Baş kahin dedi.

– Həqiqətən elədir. Buna inanmaq, doğrudan da çətin idi. Baş kahin necə, o zaman buna inanmışdımı? – Psammetix diqqətlə Baş kahinin gözlərinin içinə baxdı. Baş kahin gözlərini yana qaçırmadı, əminliklə belə cavab verdi.

– Səhərlər günəşin, gecələr ayın, ulduzların varlığına inanan kimi inanmışdım.

Psammetix Baş kahinə taxtın qarşısındakı yumşaq döşəkcənin üstündə yer göstərdi, özü isə yenə də qızıl həşyəli uca taxtına əyləşdi.

– O zamandan bəri Nil çayının çox bulanlıq suları axıb keçdi, – Psammetix yuxarıdan aşağı Baş kahini diqqətlə süzdü – Mən isə unutmamışam.

– Qoy allahlar səni hifz etsin! Ptax və Amon və Ra sənə yar olsun! – Baş kahin qırxıq başını ehtiramla sinəsinə endirdi.

Psammetix Baş kahinlə qərarlaşdırdığı söhbəti necə və hardan başlayacağını düşündü. Sonra belə dedi:

– Aşağı və Yuxarı Nil bizim qüdrətimiz sayəsində nəhayət birləşdi və Misir öz qədim möhtəşəmliyini bərqərar elədi...

– Allahlar sənə yar olsun!

– Bu asan iş olmadı. Yunan əsgərləri Psammetixə köməyə gəldilər.

– Allahlar səni hifz eləsin!

-Assiriyalılar qorxaq tülkü kimi qaçıb getdilər və Psammetixin həşmətini Aşağı və Yuxarı Nil əbədilik qəbul etdi.

– Ptax səni qorusun!

– Sən, Ptax məbədinin Baş kahini, mənə bir müşkül məsələdə kömək etməlisən.

Baş kahin baxışlarını Psammetixin qızıl həşyəli taxtında yaşıl-qırmızı rənglər içində par-par yanan paltarının ətkələrinə qədər ancaq qaldıra bildi. Psammetix isə öz baxışlarını aparıb Baş kahinin qırxıq başı üzərindən böyük və uzun taxt otağının düz bağlı dəmir qapılarına tuşladı. Və belə davam elədi:

– Baş kahin anlayırmı, Misirin əvvəlki dəbdəbəsini bərpa etmək nə qədər çətin bir işdir?!

– Anlayır. Yenə də Ptax sənə yar olsun.

– Baş kahin anlayırmı bizi assiriyalılar kölə halına salmaq üçün Misirin mənliliyini əlindən almaq

istədilər?!

– Anlayır. Amon və Ra səni qorusun.

– Ptax məbədinin Baş kahini! Psammetix Misirin qədim şöhrətini özünə qaytarmaq istəyir. Misir xalqının özünə inamını bərqərar eləmək istəyir.

– Allahlar sənə yar olsun.

– Misiri yunanların köməyilə birləşdirmək hələ işin tam olaraq başa çatması deyil.

– Göydə Günəş, yerdə sən – Psammetix...

– Vaxt vardı, mənim xalqım özünü ədalətli olaraq dünyanın Ən qədim xalqı sayırdı. Bizəmi taydırlar yunanlar? Torpaq üstə gəzən və dili dilimizdən ayrı, allahları Amon – Ranın xidmətçiliyinə belə layiq olmayan karilər? Yoxsa assiriyalılar? Lap yoxsa frigiyalılar? Kuşitlər?

– Allahlar Misiri qorusun!

– Bizim dilimiz deyilmi ən qədim torpaq dili? Bu dildə danışan xalq deyilmi dünyanın ən qədim xalqı?.. – Psammetix sözlərinə ara verdi – Amma adamlar unutqandılar. Onlar bunu unudular.

Unudanın isə cəzası var, unudan günahkardır!

– Adamlar... çiçəkdirlər...

Ptax məbədinin Baş kahininin dərin bir hüznə söylədiyi bu sözlər Psammetixin hədsiz təəccübünə səbəb oldu. O soruşdu:

– Baş kahin beləmi dedi: adamlar çiçəkdirlər?!

Sual verəndən sonra Psammetix verdiyi sualı da unutdu, harda olduğunu da. Fikir onu uçurub uzaqlara apardı.

Daş sütunlu görüş otağına sükut çökdü. Baş kahin nəfəsini dərib Psammetixin uçub getdiyi yerdən nə zaman geri dönəcəyini gözlədi. Nəhayət Psammetix geri döndü və düşüncəli-düşüncəli Baş kahinin ona dediyini artıq öz sualı kimi bir daha təkrar elədi:

– Adamlar çiçəkdirlər?!

Psammetixin səsi bu dəfə mis kimi cingildəmədi, o hələ uçub getdiyi yerdən tam qayıtmamışdı, gözləri öz hədəqləri içində qıyıldı, üzünün əzələləri gərildi. – Baş kahin, əgər adamlar çiçəkdirsə, o zaman çiçəklər nədirlər?

Günəşin son saçaqları Firon sarayının göyə dikəlmiş əyri sütunlarını, nəhəng qapısını, quşların yuva qurduğu damını yalayıb yox olduğu vaxt idi. Baş kahinin heysiz səsi firona ancaq çatdı:

– Çiçəklər də o zaman adamdırlar. Ptax və Amon və Ra Psammetixi qorusun!

* * *

Psammetixin və Baş kahinin söhbəti bu yerdə kəsildi. Gizli qoruma başçısı gəldi və Firona onun gözlədiyi xəbəri gətirdi.

O dedi:

– Üç qadının dilləri artıq kəsilmişdir. İki nəfər misircə danışmayan və anlamayan frigiyalı çoban artıq tapılmışdır. Sabah səhər şəhər gözətçisi Parasaxın və qul bazarının alverçisi Takifanın arvadları doğacaq və körpələr ana bətnindən çıxan kimi elə o dəqiqə saraya fironun yanına gətiriləcəkdir. – Gizli qoruma başçısı hər iki dizi üstə çökmüşdü və sözlərini bitirdikdən sonra yerindəcə daş olub susdu. Onun son sözünün son səsi hələ taxt otağının sükutunda cingildəyib qurtarmamışdı ki, Psammetix Baş kahinə müraciətlə dedi:

– Psammetix istəyir, Misir xalqı öz qədim şöhrətini yenidən özünə qaytarsın. Özünün ən qədim dünya xalqı olmasına bir daha inansın. Aşağı və Yuxarı Nilin birləşməsi az imiş. Xalq özü bu birləşməyə layiq olmalıdır. – Psammetix bir daha hamıya sübut etmək istəyir ki, misirlilər dünyanın ən qədim xalqıdır və assiriyalılar da, liviyalılar da, hətta yunanlar da misirlilərə heç vaxt qədimlikdə çata bilməzlər.

Fironun işarə etməsini görməsə də bütün vücudu ilə bunu hiss edən gizli qoruma başçısı qalxıb dalı-dalı qapıya qədər getdi və qapının yanında qapını açmadan elə havadaca əriyib yox oldu.

– Bunu sübut etmək üçün Psammetix təcrübə keçirəcək, bir il, il yarımından sonra bu təcrübənin nəticəsi əyan olacaqdır. İndi isə Psammetix belə istəyir: Baş kahin xeyir-duasını versin, uyğun bildiyi ayınləri yerinə yetirsin.

- Əzəmətli Psammetix bu təcrübənin sirrini Ptax məbədinə açarmı? – Baş kahin ehtiyatla soruşdu.
- Açar. Sabah səhər doğulacaq bu iki körpə, dil açıb danışana qədər heç bir insan səsi eşitmədən şəhərdən uzaq yerdə, dağların döşündəki bir mağarada saxlanıb bəslənəcək. Onlara söz deməmələri üçün dilləri çıxarılmış qadınlar xidmət göstərəcək. Yeməklərini isə mağaraya Misir xalqının dilində danışmayan çobanlar aparacaqlar.
- Psammetix yenə susdu. Təcrübənin sirrini sona qədər açıb- açmamaq barədə düşündü. Açmaq lazım olması qərarına gəldi. Onun üçün də Baş kahin:
- Bir ildən və yaxud ilyarımdan sonra nə baş verəcəkdir? – deyər soruşandan sonra həşəmətli firon ona bu cavabı verdi:
- İl yarımından sonra insan dilində bircə kəlmə belə eşitməyən bu körpələr dil açdıqları zaman ilk sözləri nə olacaq – Baş kahin bunu düşündümü?
- Onlar ilk olaraq hansı dildə danışacaqlarsa, firon bu dili ən qədim dil sayacaq?! – Baş kahin artıq sirri anlamışdı və sualdan daha çox özü-özünə cavab verirdi.
- Psammetix Baş kahinin sözlərinə ancaq bu əlavəni elədi:
- Həmən xalqın dili ən qədim dil, həmən xalqın özü isə torpaq üstündə yaşamış ən qədim xalq elan ediləcək.
- Ptax və Amon və Ra müdrik Psammetixi hiyf eləsin.
- Baş kahin səmimi bir ehtiram içində başını aşağı sarayın daş döşəməsinə sarı əydi. Psammetix başa düşdü ki, Baş kahin onun tədbirindən məmnun qalmışdır. Belə dedi:
- Ptax məbədinin Baş kahini! Sən bu təcrübənin icraçısı təyin edilsən. Sən özün nəzarət edəcəksən: mağarada böyüyən bu uşaqlar heç bir başqa dilin heç bir sözünü eşitməsinlər! Xidmətçilər, gözətçilər, yemək bişirənlər – heç kim iki çoban və iki dilsiz qadıncan başqa bu mağaranın həndəvərinə belə yaxın gəlməməlidir. İndi isə get qurbanlarını hazırla, ayinlərini icra et. Xəzinəm sən üçün ağız açıq doğma evin kimi olacaq. Allahlar Misir xalqından öz inayətlərini əskik etməsinlər.
- Allahlar müdrik Psammetixi qorusun.
- Yenə taxt otağına çökən sükutdan ürəyinin necə şiddətlə vurduğunu az qala qulağında eşidən Baş kahin belə başa düşdü ki, Psammetix artıq onunla söhbətini bitirmişdir. Fironun işarəsini gözlədi ki, hüzdən azad olsun. Amma fironun ona zillənmiş düşüncəli gözlərinin dibində bir sual daha gizlənmişdi. Firon bu son sualını verərkən səsi artıq əvvəlki kimi sərt və quru deyildi:
- Baş kahin söyləsin. Adamlar çiçəyə, çiçəklər isə Adama necə çevrilə bilirlər?
- Baş kahin boğazını yüngülcə arıtlayıb səbr və hüzur içində firona belə cavab verdi:
- Qoy Allahlar Psammetixə yar olsun. Mənim cavabım belədir. Adamlar çiçəkdirlərsə, o zaman çiçəklər bəs nədir və çiçəklər adamlardan başqa heç nə ola bilməzlər. Adama çiçək deyilsə, adam kimi tanıdığımızın mahiyyəti o zaman çiçəyə çevrilir. Belə olan halda çiçək kimi tanıdığımız da dönüb adam cildinə girir, adam kimi görünür.
- Hər bir hal üçün söylədiklərin doğrudur?
- Bəli, doğrudur.
- Əgər Psammetix söylərsə ki, Nil boyu aşağı-yuxarı üzüb gedən gəmilər balıqdırlar, o zaman balıqlar da gəmiyə dönə bilərmə?
- Dönə bilər.
- Ptaxın məbədi Allah evidir...
- Allah evi Ptaxın məbədidir. Ptax sənə köməyin olsun.
- Ağaclar da uça bilməyən quşlardır?..
- O zaman quşlar çevrilib uça bilməyən ağaclar olacaq.
- Dağlar Allahların ruhudur?..
- O zaman Allahların ruhu dağlardır.
- Bax, Baş kahin mən söyləyirəm, – Psammetix həyəcan içində coşdu. – Mənim yuxularım mənim yaşamaq istədiyim yerdir. Sən məni mənim yuxularımdan birinin içində ömürlük saxlaya bilərsənmi?
- Sənə yaşay yerin sənə yuxundur. Amma mən səni yuxunun içində saxlamayacağam.

– Yəqin ki, sən bunu bacarmazsan. – Psammetix təəssüf etdi.
– Bacararam, amma Ptax bunu mənə qadağan edir. Mən bunu etsəm, Ptax mənim ruhumu cismimdən çıxarıb məşəqqətlərə düşər edər.
– Sən çiçəkləri adamlara döndərə bilərsən???
– Mən bunu edə bilmərəm. Amma mən Psammetixə adamlara dönmüş çiçəkləri göstərə bilərəm.
– Göstər!
– Olmaz, müdrik Psammetix. Ptax hər ikimizə mənə də, sənə də sonsuz qəzəb edər.
Fironunu alışıb-yanan gözləri öz qəfil işığını itirməyə başladı. Elə bu zaman Misirin paytaxtı Memfisin də səmasını bütün günü kürə kimi qıpqırmızı yanan günəşin son şüaları həvəssiz-həvəssiz tərək edib gözə görünmədən yox olub itdilər.

* * *

Bu görüşdən il yarım vaxt keçdi. Yenə günlərin birində Ptax məbədinin Baş kahini həyəcan içində fironun sarayına gəlib onunla təcili görüşmək istədiyini bildirdi. Firon Baş kahinin nə üçün gəldiyini artıq bilirdi.

– Baş kahin də mən bildiyimi bilirmi? – Psammetix gözlərini yana dikərək önündəki döşəkcənin üstünə eynilə il yarım əvvəldəki kimi çöküb qalmış Baş kahindən soruşdu. Baş kahin cavab verdi:

– Baş kahin Psammetixin bildiyini bilir. Allahlar Psammetixi qorusun. Təcrübə başa çatdı.

– Körpələr hansı sözü ilk olaraq dillərinə gətirdilər? – Psammetix bu sualın da cavabını artıq bilirdi.

– O söz «bekos» sözü oldu...

Psammetix narahat halda taxtın içində qurcuxdu...

– ... Çobanlar son dəfə mağaraya girərkən hər iki uşaq iməkləyə-iməkləyə çobanlara tərəf süründü və onlar «bekos» dedilər.

– «Bekos»... Nədir mənası bu sözün? Psammetix Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır. Baş kahinə, necə, bu söz tanışdır?

– Xeyr, Baş kahin də Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır.

Firon açıq-aşkar pərtliyini gizlətmək istəyirdi və səsinə qəsdən etinasız bir ahəng verdi:

– Bəs o zaman bu söz, nədir onun adı – «bekos» sözü hansı xalqın dilindəndir? Baş kahin bu sözü başqa xalqların dilində axtardımı?

– Axtardı. Allahlar fironu qorusun.

– Harda tapıldı bu söz?

Bu dəfə firon nə qədər çalışsa da həyəcanını gizlədə bilmədi. Fironun gözləri iki ac canavar kimi Baş kahini az qala yemək istəyirdi. Baş kahin bunu duydu və dərin hüzn və təəssüflə belə dedi:

– «Bekos» deyilən söz frigiyalıların dilində çörək deməkdir. Allahlar fironu hifz etsinlər.

– Frigiyalıların dilində? Bu... Söz? Çörək?!

– Bu belədir.

Firon oturduğu taxtın bir küncünə sığındı. Gözlənilməz nəticə onun qəlbini amansız od atəşində yandırsa da çalışıb əsl halını biruzə vermək istəmirdi.

– Frigiyalılar, eləmi? Deməli, frigiyalılar. Olsun! – Psammetix nəhayət qərara gəldi – Qoy sabah Baş kahin təcrübənin nəticəsini Ptax məbədində elan etsin. Frigiyalıların dili ən qədim dil, frigiyalılar isə ən qədim xalq elan edilsin.

Baş kahin bu sözlərin Psammetix üçün bir işgəncə olduğunu artıq anlamışdı. Susub qaldı.

Psammetix əlinin sərt bir işarəsi ilə çaşqın hala düşmüş Baş kahini hüzurdan buraxdı. Ağır-ağır geriləyib Baş kahin firon sarayının görüş otağını tərək etdi. Geniş saray meydanına çıxdı, Ptax məbədinə doğru yol aldı. Sağında, solunda məbədin xidmətçiləri əlləri sinələrində lal-dinməz onunla bir addımlayırdılar. Yolla keçənlər Ptax məbədinin Baş kahinini gördükləri zaman hörmət əlaməti olaraq ayaqlarını saxlayır, əllərini dizlərinə toxundurub onu salamlayırdılar.

Günəş Baş kahinin düz qırxıq başının üstündə idi və o, beynini deşən günəş işığını Allahlardan bir cəza kimi qəbul edib Ptax məbədinə qədər xidmətçilərin onun üçün tutmaq istədikləri çətirin

kölgəsi altına girmədi. Yol boyu fironun il yarım əvvəl ona həvalə etdiyi vəzifənin öhdəsindən gələ bildiyi üçün Ptaxa dualar etdi, fironun qəzəb və iztirabının soyuması üçün nəzirlər vəd etdi, məbədə yetişən kimi isə göstəriş verdi ki, Ptaxın şərəfinə qurbanlar kəsilsin.

Firon Psammetix Baş kahin sarayı tərk edər-etməz gizli gözetçi başçısını yanına istədi: Başçı gəlib quru daş üstünə diz çökdü. Firon ona belə dedi:

– Mən bu təcrübədən arzu etdiyim nəticəni ala bilmədim. Bunun bir günahkarı vardır. Söylə mənə! Mağaraya körpələrə yemək-içmək aparən çobanlar haralı idilər?

– Frigiyalılar idi.

Fironun gözləri istehza ilə qıyıldı:

– Belə. Amon – Raya and olsun, mən bu sirri çözməyəm. Sən! Onları bir-birinə bağlayıb iki gün beləcə saxla! Heç bir şey! Nə yesinlər, nə içsinlər. İki gündən sonra mənim yanına gətir!

Fironun gözlərinin dibində qəfildən bir işıq topası yandı və tezcə də söndü.

* * *

Üç gündən sonra Baş kahini yenə də fironun yanına dəvət etdilər. O gəldi.

– Səninlə şəhərdən çıxıb daş karxanalarının yanından keçib Alçaq dağlar vadisinə gedəcəyik. – Psammetix dedi.

Sarayın arxa həyətinə iki kəcavə artıq onları gözləyirdi. Kəcavələrin yanında misirli əsgərlərin əhatəsində həbəş qullar əmrə müntəzir idilər. Firon birinci kəcavəyə oturana qədər saray həyətinə olan hər kəs əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qaldı. Baş kahin ikinci kəcavəyə aylaşdı.

Döyüşçü dəstəsi irəlində və keşikçilər arxada kəcavələr Memfis şəhərinin Fiv qapılarından çıxıb zıncırovlu ilanlar kimi qıvrılan Ərəbistan dağlarının arasından keçdi. Bir xeyli bu dağların arasıyla yol gedib üç il əvvəl fironun kəsüb Həbəşistana köç edən misirli əsgərlərin düşərgəsinə özünü zorla çatdırdığı o məşum yerə çatdılar. Firon Psammetix bu yeri gözəl xatırlayırdı. O zaman ona arxa çevirib düşmən tərəfə keçən əsgərləri heç bir vəchlə dilə tutmaq və Misirdə saxlamaq mümkün olmadı. Misir allahları həməm gün ondan üz çevirmişdilər. Üzü günəşdən qarqara yanıb ancaq gözlərinin içi parıldayan gənc bir döyüşçüyə son ümidlə baxıb «Allahlarınızdan üz çevirib arvadlarınızı, uşaqlarınızı kimin ümidinə qoyursunuz?» dedi.

İndiyədək o cavan döyüşçünün verdiyi sərt cavab Psammetixin yadındadır.

– Allahlarımızı biz öz qəlbimizdə aparırıq. – Sonra əli ilə qarnından aşağıdakı dəmir lələklərin gizlədə bilmədiyini uzun və ətli əzasına işarə edərək əlavə etdi:

Bu sağı olsun, arvad-uşağı hər yerdə tapmaq olar...

Firon onun kəcavəsi ilə yanaşı addımlayan xidmətçiyə işarə etdi və gizli keşikçi başçısını yanına istədi. Gizli keşikçi başçısı iti addımlarla yenə də yoxluqdan peyda oldu və firona yavaş səsle pıçıldadı:

– Döyüşçüləri saxlamaq olar. Çatmışıq. Bu yerin çox qərribə bir mənzərəsi var idi. Kəcavədən enən baş kahin sağ tərəfdə sıra ilə bir-birinə sıxılmış quru dağların döşündə əvvəl-əvvəl heç bir qərribəlik sezmədi. Yolun o biri tərəfinə diqqət etdi. Sağdakı bu quru dağlardan fərqli olaraq, qərribəydi, sol tərəf yamyaşıl çəmənlik, çiçəkli bir yer idi. Yaşıl, qırmızı, sarı rənglər bu çəmənlikdə bir-birinə qarışmışdı. Baş kahin arxasını çiçəkliyə çevirən və əllərini belinə qoyub boz və quru dağların ətəyində gözlərilə nəsə arayan Psammetixin arxasında dayandı. Keşikçilər, xidmətçilər ehtiramla bir kənara çəkilib yığılmışdılar. Yenə də əlinin bir işarəsi bəs oldu ki, gizli keşikçi başçısı hardansa gəlib firona yaxınlaşdı. Fironun ondan yavaş səsle nə soruşduğunu Baş kahin belə eşitmədi. Gizli keşikçi başçısı sağ əlini dağların ətəyinə tərəf uzatdı. Necə olmuşdu ki, elə ilk baxanda –bunu görməmişdi?! Arxadakı bu boz və quru dağlar özlərindən qabaqda yerləşən böyük, ucu biz çəngəlləri necə gizlədə bilməmişdilər?! Baş kahin ilk öncə bu çəngəllərin altı olduğuna diqqət etdi. Firon ona sarı dönmədən amma ona belə bir sualla müraciət etdi:

– Baş kahin bu çəngəlləri görürmü?

– Görürəm. Allahlar sənə yar olsun.

– Baş kahin daha nə görür?

Baş kahin çəngəllərə bir daha diqqətlə baxıb bu dəhşətli mənzərəni artıq tam olaraq görə bildi. Hər çəngəlin başında nə idisə tuluq kimi bir şey vardı, amma bu tuluq qıvrıla-qıvrıla zəif hərəkətlər edirdi. Tuluqlar əslində bu çəngəllərə keçirilmişdilər. Baş kahin, nəhayət, anladı ki, bu tuluqlar əslində tuluq deyil, insan bədənləridi, başları, əlləri var. Dəhşətli və dözülməz ağrıdan tuluqlardan inilti səsi belə gəlmirdi, iniltiyə belə bu hələ ölməmiş, çəngəllərin üstünə taxılmış bədənlərin gücü yetmirdi. Bəzən hansısa bir gücün eşqinə özlərindən xəbərsiz bu bədənlər bəzi hərəkətlər edirdilər, ancaq bu hərəkətlər o qədər zəif və gücsüz idilər ki, öz saplağı üstündə solmaqda olan, zərif mehin incə ləçəklərini tərpətdiyi çiçəkləri xatırladırdı.

– Baş kahin çəngəl çiçəklərini gördümü? Bu adamlar əsl çiçək kimidirlər. Saplaqları da öz yerində. Saplaq olmasa çiçək olmaz. Baş kahin idi, deyirdi: insanlar çiçəkdir. Həqiqətən elədir. Firon Psammetix bu mənzərəni zövqlə seyr etməkdə davam edirdi. Altı çəngəldə hələ də qıvrılan bu adamlardan ikisi südəmər körpə, ikisi qadın, ikisi də kişi idilər. Körpələr demək olar ki, artıq tərpənmirdilər və onların bədənlərinə keçirilib dikəldilmiş bu çəngəllər daha çox açılmamış çiçəyə oxşayırdılar. O birilər pərdəlanmış çiçəklər kimiydi. Baş kahin başını yerə dikib gözlərini qara torpaqdan yuxarı qaldıra bilmədi.

– Bu adamlar məni aldatmağa çalışmışdılar. İki körpə, iki dilsiz arvad və iki çoban ... İndi isə onlar çiçəyə döndülər. Baş kahin haqlı idi. – Psammetixin sözlərindəki rişxəndi hiss etməmək mümkün deyildi.

Firon öz intiqamını ala bildiyinə görə məmnun idi. İkiqat məmnunluğu isə ona görə idi ki, Baş kahinə də sübut etmişdi: insanlar çiçəyə ancaq bu cür çevrilə bilirlər. Bu ancaq çəngələ keçirildikdə baş verə bilər. Niyə Baş kahin bildiklərini heç də həmişə onunla bölüşmək istəmir?! Allahlardan, xüsusən də Ptax allahından çəkinir. Qoy çəkinsin! O, Psammetix isə Misir xalqının intiqamını bu frigiya çobanlarında qoymadı qalsın.

Artıq kəcəvəsinə qalxmaq istəyən firon Baş kahinin arxadan kürəyinə iti neştər kimi sancılmaq istəyən pıçılısından diksindi.

– Psammetix lütf edib mənə diqqət edərmi?

Firon maraqlı və təəccüblə Baş kahinə baxdı. Onun qırxıq və eybəcərlənmiş üzündə heç bir dəyişiklik görmədi və rahat-rahat köks ötürdü:

– Söylə!

Baş kahin sol əlini bir-birinin arxasınca dağ ətəyi boyu basdırılmış çəngəllərin düz qarşı tərəfində yolun o biri üzündəki al-qırmızı – sarı çiçəkliyə tərəf uzatdı.

Firon Baş kahinin işarə etdiyi o tərəfə ani bir nəzər saldı, sonra baxışını döndərərək Baş kahindən «nə olsun?» soruşmaq istəyirdi ki, nə isə onun baxışlarını yenidən ağır-ağır çiçəkliyə tərəf yönəltdi. Baş kahin cıncırını belə çıxarmadan əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qalmışdı. Firon Psammetix isə təəccübdən bərəlməmiş gözlərini gördüyü bu mənzərədən ayıra bilmirdi. Yolun o biri üzündəki çəmənlikdə rəngbərəng çiçəklər göz önündəcə bir-bir torpaqdan ağır-ıgır dikəlib sarı, qırmızı libaslara bürünmüş adamlara çevrilirdilər.

İstintaq

Yeni həyata başlamazdan əvvəl qeyri-müəyyən vaxtlarda.

Olub. Dəfələrlə özü sınaqdan keçiribdi ki, dənizin lap dibinə baş vurandan sonra orada davam gətirib qalmaq mümkün deyil. Sudakı hansısa naməlum qüvvə onun müqavimətsiz vücudunu qov kimi alıb gətirib suyun üzündən bir qədər aşağıda ancaq özünə bəlli yerdə saxlayır. Nə sudan yuxarı başını çıxarda bilirsən ki, nəfəs alıb yaşamaq mümkün olsun, nə də təkrar suyun dibinə otura bilirsən. Can atdığı dibə enmək artıq mümkün olmur, orada qərar tuta bilmərsən. Dənizin dibi səni özündən itələyir.

İyirmi yaşla qırx yaş arasında

O yavaş-yavaş və məqsədsiz şəkildə dibə can atırdı. Heç kimin gözünə görünməyəcəyi bir yerə. Heç kimdən xəbər tuta bilməyəcəyi, heç kimin ondan xəbər, ən vacibi də elə bu idi, heç

kimin ondan xəbər tuta bilməyəcəyi dib! Gözəgörünməzlik! Məqsəd bu idi. Ondan soruşan olsaydı ki əgər, sənin ən böyük arzun bu dünyada nədir, de bizə, biz onu yerinə yetirək, yəqin ki, bu gözəgörünməzlik xiffətini deyərdi. Arzu doğrudan da xeyli zamandı əməlli – başlı xiffətə çevrilmişdi. Ta ki uşaqlığından həyatının ortasını keçib gəldiyi bu günəcən bu arzu-xiffət onun əvvəl qəlbinə, sonra beyninə, sonra da bütün ruhuna hakim kəsilmişdi. Gənclik illərinin bu arzu ilə bağlı bir necə məqamı vardı ki, indi az qala utana-utana xatırlayırdı. Gecələr gözəgörünmədən kimlərin yatağına girməmişdi?! Amma zaman keçdi, gəncliyin hamıya yaxınlaşmaq ehtirası yavaş-yavaş, özündən xəbərsiz hamıdan uzaqlaşib qaçmaq, heç kimin gözünə görünməmək niyyətinə çevrildi.

Yeni həyatın və yeni mənzilə köçməyinin ilk günü. Sabah tezdən.

...Güzgü yenə də saçının ağılığını olduğundan artıq göstərdi. “Bu güzgü məni mənə bir cür, başqalarına başqa cür göstərir. Hayıf!” Özünə güzgüdə bir xeyli diqqətlə nəzər yetirib bic-bic göz də vurandan sonra nəhayət güzgünün önündən aralanaraq balaca, amma bir adam üçün son dərəcə rahat döşənmiş otağa keçdi.

Köhnə həyatın son günlərindən biri. Saat 18:30.

Hələ hava öz işığını axıra qədər qeyb eləməmişdi, o, böyük və yaraşlıq yazı masasının arxasında rahat-rahat yellənən qara dərilili kreslosunun məstedicisi yumşaqlığına bataraq az qala mürgü vurmağa başlayırdı. Əlbəttə ki əvvəlki mənzilində idi.

Yenə həmin gün. Saat 19:34.

Qəfildən qulağına bir səs gəldi. Səsin gətirdiyi xəbər onun üçün nə vaxtdan bəri həyata keçirmək istədiyi, artıq detallarını beynində götür-qoy elədiyi haman gizli niyyətini həyata keçirmək üçün son işarə oldu. Stəkan son damlaya qədər su ilə doldu və o bütün qəlbi ilə əmin oldu ki, geriye artıq yol yoxdur. Xəbər isə bundan ibarət idi...

Yeni mənzilə köçməmişdən bir ay və on gün əvvəl.

... Bu balaca və səliqəli həyat elə ilk baxışdaca xoşuna gəldi. Həyatın sahibəsi Nəimə xanım ətli qollarını gizlətməyə yer axtara-axtara ciddi-cəhdlə səsinə mülayimlik verməyə çalışdı:

- Məttəl qalmasaydım, həyatə yad adam salmaz idim... Əslində ailə istəyirdim, daha sən ki öz ayağınla özün gəlmisən... Ailəlisiz siz?

- Yox.

- A...a...a... nə əcəb?..

Mənzil bir otaq, bir balaca mətbəx kimi bir bucaqdan, həmin mətbəxdən o tərəfdəki anlaşılmaz, hücrəyəbənzər, heç yerdən işığı düşməyən, amma yenə də işıqlı dördkünc bir dəhlizdən ibarət idi. Həyətdən içəri girən kimi əvvəl mətbəx gəlirdi, küncdəki krantdan damcılayan suyu Nəimə xanım cəld tərpnəib “xırp” bağladı, sonra həmin otaq gəlirdi, o qədər böyük də olmazdı, amma o qədər balaca da deyildi – ona sərif edərdi. Hücrəyəbənzər dəhlizdən ağıl bir şey kəsmədi.

- Burdan da, istəsən istifadə etmək olar. – Nəimə xanım onun səssiz çəşqinliyini əlüstü başa düşdü – Pal-paltar yığmaq olar, qonağın gəlsə... bir dənə çarpayı balacasından bura yerləşdirmək olar mən bilən...

Yeni mənzildə yeddi gün. yeddi gecədən sonra.

Həmin gecə bir yuxuyagəlməz gecə idi. Qulağına o dəhlizdən qərribə səslər gəlməyə başladı. Ya pişik miyoldayırdı, ya da uşaq səsiylə kim idisə ağlayırdı. Yorğanın altındaca büzüşdü, canını vicvicə aldı. Az sonra bu səslər başqa bir səslə əvəz olundu. Döşəmənin cırıltısından belə başa düşmək olurdu ki, o balaca dəhlizdə kim isə ora-bura gəzişir, hərdən-bir də dodaqaltı donquldana-donquldana elə bil ki, deyindir. Bu səslər qulağına aydınca gəlib girməsəydi, elə bilərdi ki, yuxu görür. Həyatında ilk dəfə idi ki, belə xoflanmışdı. Səhərəcən yuxusu ərsə çəkildi.

Yeni mənzilin təmirindən üç gün əvvəl.

Əlimədəd soraqlaşib-eləmədən elə birbaşa ayaqları onu gətirib Nəimə xanımın həyatına salmışdı. Məhəllə də, həyat də, ev də onun ürəyincə idi. Beşcə dəqiqənin içində hər ikisi bütün təklif-tələblərini razılaşdırıb qurtardılar. Elə sabahı gün Əlimədəd ustaları töküb təmirə başlaya bilərdi.

- Amma, sən Allah, ustalarına tapşır, həyəti çox zibilləməsinlər. Özləri də sakit gəlib ədəb-ərkanla sakit də getsinlər. Tək arvadım, söz-söhbət nəyə lazım?! -Nəimə xanım dünyanın ədalətsizliyinə etirazını səsinə nazlı bir ciddiyyət qataraq bu cürə dilə gətirmişdi.

- Mənim də sizdən bir xahişim var. Burda təmir getdiyini bir adam qonum-qonşu bitməsin. – Əlimədəd də öz tələbini irəli sürmüşdü.

- Danışdıq. Bu məhlədə kimdən soruşursan soruş mən sirriçində adamam.- Bunu deyib Nəimə xanım çoxmənalı bir tərzdə gözlərini zilləmişdi onun gözlərinə və dediyinin sübutu kimi uzun müddət qırpmadan saxlamışdı.

Təmirdən sonra ikinci gün. gecə saat 00:32.

Camaatın ayağı küçə-bacadan kəsildiği zaman Nəimə xanımın həyətinin qabağında bir maşın dayandı. Maşından Əlimədəd əlində iki böyük yük çantası düşüb həyəət girdi. Gəlib təzə mənzilin qapısında dayandı, çantaları əlindən yerə qoydu. Ciblərini eşələyib açarları çıxarıb qapını açdı, içəri daxil oldu, sonra çantaları içəri aldı, qapını ayağının dalı ilə itələyib bağladı. Otağa keçdi, əynindəki gödəkcəni çıxarmadan çarpayının yanındakı kresloya çökdü. Rahat-rahat köks ötürdü.

Həmən gün. gecə saat 00:38.

Beynindən keçdi ki, qapını arxasınca bağlayıb təzə mənzilinə daxil olanda əlində qapını bütün keçmişinin üzünə bağlamış oldu.

Yeni mənzilə köçəndən üç gün sonra.

Onun yoxa çıxmağının səs-küyü özünün də gözlədiyindən böyük oldu. Gecə düşənə qədər evdən çıxmadığına, yorğan-döşəkdə heç nə barədə düşünmədən elə-beləcə eşələnib illərin ağrısını canından çıxardığına görə Nəimə xanımın onun üçün aldığı qəzetləri ancaq axşamlar diqqətlə nəzərdən keçirirdi. Hətta bir-iki dəfə müxtəlif telekanallar onunla bağlı verilişlər də hazırlayıb efirə buraxmışdılar. Bu verilişlərə maraqla baxmışdı. Bütün bunları tamam kənar bir adam haqqında olan kimi qəbul etməyə yavaş-yavaş alışdı. Yaxınlarının təlaşi isə qurbanı üzərində göz yaşı axıdan timsahları yadına salırdı və artıq zərrə qədər də vecinə deyildi.

Yeni mənzilə köçəndən sonrakı gecələr.

Gecələr şəhərə çıxırdı. Özünü yenidən doğulmuş kimi hiss edirdi. O qədər rahat, o qədər asudə idi ki... Həvəs və ləzzətlə bu küçə mənim, o küçə sənin quş kimi az qalırdı uçsun. Orda-burda iki-bir, üç-bir üzləri-gözləri paltarlarının rənginə qarışmış adam topaları görəndə əvvəl-əvvəl bunların kim olduğunu, nə ilə məşğul olduğunu başa düşməmişdi. Əsasən böyük zibil yeşiklərinin yanında eşələnən bu adamlar baxan, amma görməyən baxışlarını çöndərib etinasız-etinasız onun üzərindən sürüşdürəndə və təkrarən tələsmədən, ağır-ağır öz işlərinə davam edəndə yalnız bu zaman o bunların kim olduğunu anlamış, əti ürپəşmişdi. Sonralar, tənha gecələrin aləqaranlığında bu adamlara isnişdikcə onun özünə də qərribə gəlirdi ki, əvvəl-əvvəl necə olmuşdu ki, o bu zərərsiz, nəcib adamlardan diksinə bilməmişdi.

Yeni mənzilə köçəndən on üç gün sonra, gecə saat 3:57.

Ona əyan oldu ki, bu evsiz-eşiksiz, keçmiş və gələcəyi məhv olmuş iztirablı adamlarla onu birləşdirən bir sirr var. Amma sirmənin özü nədən ibarət idi – bunu hələ bilmədi. Dumanlı bir şəkildə ancaq bunu duya bildi ki, elə bil o da, bu adamlar da dünyanın heç bir başqa məxluquna bəlli olmayan son dərəcə vacib bir məlumata malikdirlər.

Yeni həyatın bütün digər gecələri.

Gecənin Bakısı bir başqa Bakı idi. Bu zaman şəhər ağır-ağır nəfəs alırdı, bəzən xoruldayırdı, bəzən də eynən yorğun və ruhu narahat adamlarda olan kimi bu xorultu iniltiyə çevrilirdi. Hərdənbir şəhər yuxuda danışırdı. Kəlmələri seçib ayrı-ayrılıqda başa düşmək çətin olsa da bu iniltini o da, onun təzə yoldaşları da açıq-aşkar eşidirdilər. Əvvəl-əvvəl bu adamların bəzisinin özü-özü ilə danışdığına şahidi olduğundan “başları xarabdı, nədi?” – düşündü. Sonra daha diqqətlə nəzər yetirib anladı ki, yox, bunlar dəli-zad deyillər, bunlar bu cür özləri-özləri ilə yox, bunlar bu cür şəhərlə danışırlar.

Yeni həyatın on dördüncü gecəsi.

Əvvəllər iyrendiyi nəhəng, iyli zibil yeşiklərindən daha kənar gəzmədi. Onların içində o birilər kimi hələ eşələnməsə də hamıyla bir yerdə səhərə yaxın sakit bir yerdə balaca bir tonqalın ətrafında salınmış və ordan-burdan, lap elə bəzisi bu zibil yeşiklərindən tapılan və ortalığa çıxarılan dişə gələn hər nə isə ondan ibarət ümumi süfrənin bir kənarında artıq o da oturdu. Bu azdanışan, az yertutan, başları aşağı, bir-birlərilə ünsiyyətlərini az qala ancaq əl və bədən

hərəkətlərilə həyata keçirən adamların arasında rəngi torpaqdan seçilməyən, qərribə birisinin gizli və diqqətli baxışlarını üzündə tutdu. Öz-özlüyündə ona ad qoydu: Sərgərdan.

O gecədən bir gün sonra. Saat 4:25.

Sərgərdan nə isə duymuş adamlar kimi onu balaca tonqalın yanından bir kənara çəkib dedi:

- Sən əgər özünü camaatdan ayırsan onda daha bizim yanımızda nə işin var?! Səndən şübhələnərlər. Bu adamlarla bir yerdənsən bir yerdənsən, yox əgər bir yerdə deyilsənsə daha buralarda gözə görükməsən yaxşıdır.

- Gözə görükməsəm nə olar ki? – Əlimədəd etinasız bir sual verib aldığı cavabdan bir balaca xoflandı. Cavab isə bu idi:

- Başın salamat olar.

Yeni mənzilə köçəndən iyirmi gün sonra, gecə saat 3-ə yaxın.

Kimsəsiz Bakı küçələri və bağları ilə gəzib-dolaşdıqdan sonra yolunu köhnə evinin yanından saldı. Aşağıdan yuxarı gecədən xeyli keçməsinə baxmayaraq yuxarı mərtəbədə hələ də işığı gələn üç böyük pəncərəyə baxa-baxa elə bil gözünün önündəymiş kimi qızlarını görməyə başladı. Qəmli-qəmli onun barəsində biri o birinə deyirdi:

- Yazığın başında bir iş var. Barı xəbəri tez çıxaydı...

- Axır vaxtlar gözümə birtəhər dəyirdi. Çox fikirli idi. Nə isə... Uşağın müəlliməsiylə danışdın?

- Axır ki, tapıb danışdım. Bilirsən nə istəyir? Bunun mənə dediyinə bax sən Allah...

On dəqiqə sonra.

Qızlarının söhbətini az qala qulaqlarıyla eşitdikdən sonra keçmiş həyatından hansısa parçalar gəlib yadına düşdü. Balaca qızı hələ heç məktəbə də getmirdi. Ondan üç yaş böyük bacısının əlindən çay stəkanını zorla alıb ona çay gətirəndə tələsib ayağı büdrədi, uşaq üzüqoylu yerə yıxıldı. Böyük qızı bu balacanın üstünə necə qışqırdı... Amma unutmuşdu: yıxılandan sonra qışqırdı, yoxsa yıxılmamışdan əvvəl qışqırıb onu qorxutmuşdu. Sınımış stəkanın qırıntısı uşağın üzünə girmişdi, çapıq indiyənə qədər durur. İndi bu əhvalatı dumanlı şəkildə görürdü, məqamların ardıcılığı bir-birinin içinə girmişdi. Bəzi hallarda isə artıq baş vermiş məqamdan əsər-ələmət qalmırdı. Bəlkə elə qızlarının elə indicə eşitdiyi söhbəti də həqiqətin özü yox, həqiqətə yaxın bir şey idi?!

On beş dəqiqə sonra.

Sərgərdan ona dedi:

... Sənin Allahın göndərdiyi həqiqət yalnız bir dəfə baş verir. Sonradan sən nə xatırlayırsan, nə düzüb qoşursansa bu o həqiqətə yaxınlaşmaq cəhdidi.

Artıq yanına düşüb hər yerə onunla gedən, səhərin ilk hənirtisi gələndə həyət qapısına qədər onu ötürən rəngi torpaqdan seçilməyən Sərgərdan sanki özü-özünə dedi bu sözləri. Əlimədəd diqqət və təəccüblə onun rəngsiz üzünə baxa-baxa qaldı.

Qızlarının söhbətindən üç gün sonra.

Həmən gün yenə yuxusu ərsə çəkilməmişdi. Canında bir üşütmə vardı. Günorta vaxtının küçədən özü ilə gətirdiyi səs-küy az qala otağının içində idi. Yataqdan qalxıb mətbəxə çay qoymaq üçün gedirdi ki, nəsə ürəyinə daman kimi oldu, dəhlizin pərdəsini qəfildən çəkib nə görsə yaxşıdır – gördü ki, quru yerdə büzüşüb təzə tanış Sərgərdan mışıl-mışıl yatıbdır. Üzünün, alnının qırıqları şırım-şırım idi. Köhnə, nimdaş paltarının altından nəsə par-par parıldayırdı. Necə gəlib girib bura, nə zaman gəlib – heç nə başa düşə bilmədi. Pərdəni çəkib təzədən qayıdıb yerinə girdi. Görəsən Nəimə xanımın (ev sahibəsinin) bundan xəbəri var?! Çətin! Xəbəri olsaydı ona nəsə bir söz deyərdi. Bu nə iş idi düşdü?! İndi nə etməliydi?! Gedib onu təpikləyib qovmağa halı və həvəsi yox idi. Amma bu vəziyyət ilə barışmaq da olmazdı. Onun sirri faş ola bilərdi. Gecə sərgərdanlılığı ilə gündüz rahatlığının bir-birinə uyuşmadığını artıq gizli saxlamaq mümkün olacaq, olmayacaq...

- Mən bu sirri heç kimə açmaram, arxayın ola bilərsən. Amma sən özün də çox davam gətirə bilməyəcəksən. – Yatdığı yerdəcə birdən gözlərini açıb Əlimədədi başının üstündə görən Sərgərdan yanyuxulu bir səslə mızıldandı və qurcuxub divara tərəf çöndü.

- Heç olmasa elə gəl, elə get ki, ev sahibəsi xəbər tutmasın.- O nələc qalaraq ancaq bunu deyə bildi.

Sonrakı günlər.

Əlimədəd hər dəfə səhərin alaqaranlığında, xoruz ban verməmiş həyət qapısının ağzında Sərgərdandan ayrılardı, həyəti keçib otağına girən kimi dəhlizdən gələn səsdən başa düşərdi ki, Sərgərdan artıq öz yerindədir. Onun gözəgörünməzdən, hansı deşikdən keçib gəlib dəhlizə girməsi Əlimədəd üçün müəmma idi ki, müəmma idi.

Yeni mənzilə köçəndən üç ay üç gün sonra.

...Həmən gün Nəimə xanımın həyəcanının həddi-hüdudu yox idi. Günortadan az olardı keçmişdi. Əlimədədin yanına özünü hövlnak saldı:

- Bax, buna deyərəm insanlıq, buna deyərəm qabiliyyət!.. Xəbər oldu həyətdə gələnlər nəyə gəlmişdilər?!

Bundan üç saat əvvəl.

Həyətdə açılan balaca pəncərədən Əlimədədin gözünə sataşmışdı ki, həyətdə üç kişi girdi. Nəimə xanım (ev sahibəsi) onlarla ayaqüstü nə danışdı-danışmadı, sonra ora-bura baxa-baxa gedib hamısı Nəimə xanımın evinə keçdilər. O kişilər nə zaman çıxıb getmişdilər – daha bundan xəbəri olmamışdı.

Həyətdə gələnlərin gedişindən sonra.

Ev sahibəsi indi həmən adamlar barəsində danışdı. “Görəsən bu arvad nəyə belə sevinir?!”

Artıq anlamışdı ki, Nəimə xanımın (ev sahibəsinin) üzdəki həyəcanının arxasında yolunda duracaq hər şeyi yıxıb-dağıtmağa qadir olan böyük bir sevinc seli axıb gəlməkdədir. Bu sevinc selinin sularında batmaq təhlükəsindən qurtulmaq üçün onun yeganə əlacı dinməz-söyləməz bu suların girdabına batıb onlarla bir axmaqdan başqa bir şey deyildi.

- Yox, xəbər olmadı, nəyə gəlmişdilər ki?.. – Əlimədəd ev sahibəsinin sualına həqiqi təəccüb dolu cavab verdi. Əslində bunun özü də bir sual idi.

- Evimizi sökülər! – Nəimə xanım (ev sahibəsi) təntənəli şəkildə müjdə vermiş kimi birnəfəsə dedi.

“Sökülər?! Bəs sən nəyə sevinirsən, ay zalım?” – deyər düşünən Əlimədəd çaşqınlığını biruzə vermək istəməsə də özünü saxlaya bilmədi və dilinə bu sözləri gətirdi:

- Yəni əməlli-başlı sökülər? Niyə sökülər, nə üçün sökülər bir şey demirlər?!

- Niyə demirlər?! Deyirlər. Yerində uca bina tikəcəklər. Onbeşmərtəbə.

- Bəs...

Nəimə xanım (ev sahibəsi) Əlimədədin sözünü kəsdi:

- Bilirsən bir metrəsini həyətin neçəyə alırlar?

Bir dəqiqəlik sükutdan sonra.

Hər şey ona agah oldu. Göydələnlərin əzəmətli zəfər yürüşü artıq bu tənha məhəlləni də ayaq altına alacaqdı. Ən ağır olan isə bu idi. Ürəyində min cür əzab-əziyyətlə boya-başa çatdırmaq istədiyi niyyəti baş tutmamışdı. Qədərə inandığından Sərgərdanın sözləri onun üçün doğrudan da bir işarə oldu.

Həmən gecə, saat 07:36.

- Sənin Allahın sənəni niyyətinə bu şəkildə “yox” deyir. Ona qulaq asıb itaət eləmək borcundur. Sənin Allahın mənim dostumdur, o həmişə istədiyini bu cür çatdırır...

Bu sözlərdəki gizli mənanın nədən ibarət olduğunu anlamasa da dərinə getmək, nəyisə aydınlaşdırmaq istəmədi. Yalnız indi məlum olur ki, nahaq yerə belə etməyib. O zaman isə beynindəki ancaq bu idi: həyatı onun üçün yenidən dəyişirdi

Yeni həyatla vidalaşmaqdan bir həftə köhnə həyata qayıdırdan bir gün əvvəl. Son gecə gəzintisi. saat 5:03.

Sərgərdan ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa gah onun yanınca gedir, gah da gözdən itir, arxada qalırdı. Nəsə yenə burnunun altında mızıldana-mızıldana qalmışdı və Əlimədəd onun dediklərini hərdən aydın bir şəkildə eşidirdi, hərdən də heç bir şey eşitmirdi. Getdikcə güclənən külək düz üzlərinə vururdu, bir-birinin arxasında küləkdən gizlənə-gizlənə artıq doğmalaşmağa başlayıb buna tam macal tapmamış döngələrin, küçələrin, həyətlərin ya içindən, ya da yanından keçirdilər və bu zaman Əlimədəd yenidən tanımağa və isnişməyə başladığı gecə adamlarını yenə də öz həmişəki yerlərində görürdü. Bu onun vida gecəsi idi. Təkcə bu adamlarla deyil, gecə Bakısı ilə

deyil, həm də öz arzusu, boya-başa çatmayan niyyəti ilə vida gecəsi idi.

Sərgərdan mızıldana-mızıldana bunları dedi...

- Sən elə bilirsən, axır olmayıb?! Ay-hay... Əvvəl baş verən kimi axır da baş veribdir. Əvvəldə söz var idi? Var idi. Bax, sənə deyirəm. Axırda da söz var olubdu. Amma sizini heç biriniz bunu bilməmişiz, duyuc düşməmişiz. Mənə elə baxma. Mənim əsas məsələm hadisələrin üfünə çatmaq idi, mən ondan o yana keçdim. Siz isə, biləsən...axırdan sonra yaşayırsız...

Həmən məqam. iki dəqiqə sonra.

Əlimədəd başa düşə bilmədi ki, bu sözləri ona Sərgərdan deyir, yoxsa küləkdə gətirib qulağına doldurur. Bir də başını küləkdən qaçıranda Sərgərdanı daha yan-yörəsində görmədi. Yox olmuşdu, nəydi?! “Gecə harda olsa gəlib çıxar” – əvvəl-əvvəl beynindən ıldırım sürətilə bu keçdi. Sonra isə ürəyinə hardansa gəlib bir parça qərib qüssə girdi və ürəyi qısıldı.

Bir an sonra.

O, başa düşdü ki, Sərgərdanı görmək ona bir daha heç vaxt qismət olmayacaqdır...

Parisin seçimi

O zaman ki, küt bir külüng kimi torpaqdan dikəlib ətrafdan fərqlənmək istəyən bu dağdan üzü aşağı uzandıqca dənizdən dənizə qədər uzanan düzənliyə baxırdın, hər şey, hər bir hərəkət adi sürətini artırmış kimi görünürdü – buludlar da sürətlə qaçırdı, otlar, ağaclar da sürətlə boy atırdı, adamlar da sürətli hərəkət edirdilər, şəhərlər, kəndlər də daha tez tikilir, böyüyür, məhv olurdular. Amma o zaman ki, aşağıdan yuxarı külüng kimi havanı ikiyə bölən bu dağa tərəf başını qaldıraraq nəzər salırdın, o zaman adama elə gəlirdi ki, hər şey – göy üzündəki buludlar, dağın ətrafında fırlanan günəş, ay, ulduzlar qəribə bir tənbellik içində, son dərəcə sakit və laübalı bir durğunluqdadırlar. ...Hər şey dünənki kimi ola bilərdi, bu dəfə olmadı. Zevs sabah-sabah ağına nə gəldisə yenə şıltaqlıq etdi, şimşəkləri Olimp dağından Elladanın başı üzərində sağa-sola fırlatdı. Ona baxıb Poseydon da dənizin dərinliyindən suyun üzünə çıxdı, baş qaldıraraq şıltaq dalğaların üzərinə zərif-zərif toxunan sakit mehi üfürüb-üfürüb yoxdan və heçdən möhtəşəm bir fırtına yaratdı. Bircə anın içində az qala göy yerə, yer göyə qarışdı. Göy üzündə qara buludlar ağ buludları qabaqlarına qatıb qovduqca qovdular. Göylə yerin arasında qarqara yağışlar sudan hasar yaratdılar. “Bəs mənə nə gəlib, Zevsin səsinə səs vermək lazımdı” düşünən, Borey çayları, bulaqları yerindən oynatdı, şahə qaldırdı. Küləklər qalın meşə ağaclarını bir-birilə öpüşdürdü. Dağdan aşağıda isə adamlar qorxudan az qala evlərinin içində torpağı bir az da dərinə qazıb gizlənmək istədilər. Kahinlər tələsik Zevsə və Poseydonu qurbanlar kəsb nəzirlər verməyə başladılar. Bilmək olmazdı Şimşəkoynadanın şıltaqlığı hələ nə qədər sürəcək. Əslində onun bugünkü hərəkətinin bir səbəbi, mənası yox idi, aşağıdakılardan bir kimsə onu qəzəbləndirəcək heç bir əməlin sahibi olmamışdı. Şıltaqlıq olmağına əməlli-başlı şıltaqlıq idi. Zevs barmaqlarının ucundan Olimpdən üzü aşağı nişan alıb tuşladığı şimşəklərin qulaq dolduran ağır səsinə təzəcə özü doydu, aşağıdakıların təlaşını göz önünə gətirib dodaqaltı qımışdı, “bu günlük bəsləridi, qoy unutmasınlar ki, onların başına nələr gələ bilər” – düşündü. Hamıdan əvvəl Hera əl-ayağa düşdü: – Bu nə həngamədi?! Heç düşünürsən? Axı hər şeyin bir vaxtı-vədəsi var. Unutdunmu, bu gün toy gecəsidir. – Toy gecəsi??? – Peleyi, Fetidani unutdunmu? Əslində unutmuşdu. İndi sadəcə bunu boynuna almaq istəmirdi. Poseydon peyda oldu. O deyəsən Zevsin bu səhərki şıltaq oyununun beləcə tez bitməsindən narazı idi. Heranı görüb başa düşdü ki, onun bu işdə barmağı var. “Yenə bu qadınlar” deyərək ürəyində Heranı yamanlasa da bir söz demədi. Zevs ona bic-bic göz vurdu: – Bu gecə toy imiş. Sən isə... – Mən isə?.. – Əlbəttə, sən! Bu nə oyundu?! Bütün Elladanı qatdın bir-birinə... – Şimşək- oynadan yarızarafat, yarıciddi bir halda bu səhərki həngamədə Poseydonu günahlandırmağa çalışdı. – Nə deyirəm, mən deyirsən, qoy mən olum. – Poseydon öz hökmdar qardaşının bu növbəti şıltaqlığını da səmimi bir könül xoşluğu ilə qəbul elədi. – Yaxşı ki, gəldin. – Kefi kökələn Zevs Poseydonu Heraya tərəf itələdi. – Qulaq as və eşit! Bu toyda mən deyirəm hamı iştirak etməlidir, Hera isə etiraz edir, yox deyir, onu dəvət etməyə.

Sən nə deyirsən? – Kimi? Kimdən söz edirsiniz? – Poseydon əlindəki üçbuynuz nizəsini ehtiyatla bir kənara qoyub maraqla soruşdu: – Erida! Eridanı deyir! – Hera gözlərini Zevsdən çəkməyərək Poseydonu cavab verdi. – Bax, gördün, deyir ki, guya o, toya nifaq salar. Səncə cəsarət edər? – Zevs bütün möhtəşəm görkəmi, əzəməti ilə Poseydonu tərəf çevirdi. Onun bütün bədəni, bütün daxili, bütün hüceyrələri tarıma çəkilmişdi. Damarları nəhəng çaylar kimi idi, sümükləri dağlara, təpələrə, dərisi isə taxıltelli zəmilərə bənzəyirdi. Zevs nəhayətsiz qüvvə və sonu olmayan enerjiyə toplusundan ibarət idi. Poseydon hiss elədi ki, damarlarında qanı donmağa başlayır. Dənizlərə hökm eləmək şimşəklərə hökm eləməkdən qat-qat asan imiş. – Cəsarət eləməz. Heç vaxt! – əvvəl-əvvəl Poseydon səmimi qəlbdən nifaq ilahəsi Eridanı müdafiə etmək istədi. – Edər! – Hera məftun gözlərini heç cür Zevsdən çəkə bilmirdi, amma öz qəti cavabını yenə də kənara – Poseydonu tərəf ünvanladı. – Belə isə Hera həqiqəti söyləyir, qoy Erida bu toyda iştirak etməsin! – Poseydon tezcə və asanlıqla Heraya güzəştə getdi. – Eh, sən də qadın sözünə uydun... – Zevs Poseydonun Heraya bu cür “yan getməsindən” əslində məmnunluq duydu, amma bürüzə vermək istəmədi. – Yaxşı. O zaman qoy siz deyən kimi olsun. – Beləliklə, Zevs Hera deyənə özünün yox, qardaşı Poseydonun tərəf çıxmasından razı qalaraq son qərarını verdi. – Yaxşı. Mənim qərarım belədir: qoy Erida bu toyda iştirak etməsin! Sonra Zevs Heraya baxdı: – Sən deyən oldu, razı qaldın? Heranın gözləri güldü. III Kentavr Xironun mağarasında Peley ilə Fetidanın toy məclisi. Mağara ətrafında nifaq ilahəsi Erida. Alma və almanın üz qabığındakı yazı: “Gözəllərin gözəlinə!”. Allahlar qərara aldılar ki, Peley ilə Fetidanın toy məclisi kentavr Xironun böyük mağarasında qurulsun. “Böyük məmnuniyyətlə razılıq verirəm” deyən Xiron mağaranı sahman-səliqəyə salmaq üçün neçə gün, neçə gecə əlləşdi, çalışdı. Allahlar ziyafətə peyda olan zaman mağarada hər tərəf, hər künc-bucaq az qala işıq saçırdı. Zevs ətrafa gözücü nəzər saldı, məmnun qaldı. Yuxarı başa keçib əyləşdi. Hera onun sağ tərəfində, Poseydon isə sol tərəfində oturdular. Sonra Heranın yanında Afina, Poseydonun yanında isə Afrodita özlərinə yer elədilər. Apollon, Ares, Hefest, Hermes və başqa allahlar və ilahələr hay-küylə özlərinə yer seçməyə başladılar. Nəhayət, bütün allahlar böyük və təmtəraqlı ziyafət masasının ətrafında əyləşmiş oldu. Masanın aşağı küncündəki yerlər Peley və Fetida üçün idi. Allahlar toplaşdıqdan sonra onlar da öz yerlərini tutdular. Beləliklə toy məclisi başlandı. Ziyafət çox nəşəli keçirdi. Allahların, xüsusilə də Zevsin qəhqəşindən az qala qulaq tutulurdu. Hər kəs ən maraqlı saydığı əhvalatı xüsusi bir məzə ilə Zevs üçün danışdı. Çox zaman bu əhvalat yer üzündə yaşayan adi adamların – bəni- insanların axmaq və sadələvh hərəkətləri ilə bağlı olurdu. Bəzən də allahların öz aralarındakı anlaşılmazlıqlar həm Zevsi, həm Poseydonu, elə Heranın özünü və Afroditanı da əyləndirirdi. Get-gedə ağız deyəni qulaq başladı eşitməməyə. Onu demək vacibdir ki, hadisə və əhvalatlar da təkrar olmağa başladı. Bütün bunlar o demək idi ki, toy məclisi artıq öz adi, təbii məcrasına düşmüşdür. Bu gecə allahlar həm özləri özlərindən, həm də baş allah Zevsdən xeyli razı idilər. Bir-birilərlə mübahisə və münaqişə etmədən keçən məclislər Olimpın ölməz sakinləri arasında çox da tez-tez baş vermirdi. Və elə bütün gözəgörünməz və ucsuz-bucaqsız sonra üçün məhz bu toyun xüsusi təkan verəcəyinə inanmaq çox çətin idi. Toya təkcə nifaq ilahəsi Erida dəvət olunmamışdı. Heranın təkidilə o biri allahlar da bir-bir bunu Zevsdən xahiş etdilər, Zevs də onların sözünü yerə salmadı. Zevs yaxşı bilirdi ki, hərdən-birdən allahlara nifaqsız, münaqişəsiz keçən bir gecə də görək ola bilir və belə gecə allahlar tərəfindən ona – Zevsə edilən sonrakı sözsüz itaətin canını, mayasını qoruyan özülü yalnız və yalnız bir az da bərkidir. Beləliklə, Eridanı toya çağırmadılar. Və elə indi ağacların arasından Xironun mağarasına göz dikib həsəd və nifrətlə mağaranı baxışları ilə az qala deşən Erida özünə heç cür yer tapa bilmirdi. Paxıllıq, kin, xəbislik onun qəlbinə hakim kəsilmişdi. Gözləri par-par yanır, dodaqları öz-özünə nəsə pıçıldayır, beynində sürətlə fikir fikri qovurdu. Artıq neçənci dəfə Xironun mağarasından göylərə ucalan qəh-qəhə səslərinin gurultusu altında mağaranın ətrafında oğrun-oğrun gəzişir, ziyafətə qarqışalmaq üçün üsul və yollar arayır. Öz acıq və qəzəbini tökmək üçün Erida artıq hər şeyə hazır idi. Bir xeyli düşündü və ... Nəhayət! Eridanın ağına nəhayət çox məkrli və hətta ağıllı da demək olar buna, bir fikir gəldi. “Tapdım!” deyə qəm-qüssəsi bir andaca sevincə çevrilən Erida fırtından da sürətli bir quş olub Hesperidlərin uzaq bağçasına tərəf uçdu. Qızıl alma! Ona qızıl alma lazım idi. Bircə dənə. Bircə

dənə qızıl alma! Erida bilirdi, o bu alma ilə nə edəcək. Bu alma nəinki bu günkü toy ziyafətini qanqaralığa çevirəcək, həm də onu uzaq-uzaq hadisələrin qəribə, ağlagəlməz yollarına gətirəcək. “Siz mənim intiqamımın acısını dadıb məni hələ xeyli xatırlayacaqsınız!” – Hesperidlər bağından almanı dərərkən Erida ləzzətlə bunu düşündü. Nifaq ilahəsi az sonra əlində qızıl alma yenə də Xironun mağarasının yanında peyda oldu. Elə buradaca bitən dəfnə ağacının xırdaca bir budağını qoparıb bıçaq kimi bir şey düzəltdi. Almanın gözəl üzünə bu sözləri yazdı: “Gözəllərin gözəlinə çatacaq!”. Yazdığını bic-bic süzüb dodağı qımışdı. ... Allahların başı Aresin böyük həvəslə danışdığı qanlı-qadalı bir savaştın xırdalıqlarına elə qarışmışdı ki, heç biri bu gözəl, öz içindən ətrafa işıq saçan qızıl almanın masanın yuxarı başına – Zevsin və ətrafındakı ilahələrin qarşısına necə gəlib düşdüyündən xəbər tutmadı. Alma isə artıq Hera, Afina və Afroditanın düz qənşərində onların hər birinə yanıq vermiş kimi “gəl-gəl” deyirdi və Poseydon almanı diqqətlə süzdükdən sonra gözlərini qıyıb “Gözəllərin gözəlinə çatacaq!” sözlərini özündən qeyri-asılı elə ucadan oxudu ki, Ares də, onun sözünü kəsərək şuluqluq salan digər allahlar da qəfildən susdular. Ortağa narahət bir sükut çökdü. Poseydon bu dəfə yavaşdan öz dediyini bir daha təkrar elədi: – Gözəllərin gözəlinə çatacaq... – Yəni kimə? – Zevs də artıq almanı görmüş və Poseydonun sözlərini eşitmişdi. Öz sualı ilə ağlına gələnə elə o dəqiqə də dilinə gətirdi və dərhal da “səhv etdim” düşünüb üzrxahlıqla əvvəl Heraya baxdı, sonra Afinaya, lap axırda isə guya istəməyə-istəməyə Afroditaya ötəri bir nəzər saldı. Yenə ortalağa həmən qəribə sükut çökdü. Zevsin sualına allahlardan heç biri cəsarət edib cavab vermədi. Handan-hana sükutu Hera pozdu: – Yəni mənə! Yəqin məni nəzərdə tutublar! – Səni? – Afroditanın təəccübünün həddi-hüdudu yox idi – Səni? Bəs mən o zaman kiməm sənə? Gözəllik ilahəsi deyilmiyəm mən? Əlbəttə alma mənimdir. – Xeyir, alma mənə çatacaq. – Afinanın bu yersiz mübahisəyə qoşulacağını deyəsən allahlardan heç biri gözləmədi – Bəli, mənə çatacaq. Hera və Afrodita heç zaman düşünüb sonra danışmırlar. Mən isə əvvəlcə düşünürəm, sonra danışırım. Mənim fikrimcə, ən gözəl ilahə elə mənim özüməm. – Sən? – Bəli, mən. Yoxsa Hera elə bilir ki, o artıq bütün ilahələrin əvəzinə danışa bilər?! – Bunlar görəsən nəyin mübahisəsini edirlər? Mən sussam yaxşıdır. – Afrodita heç kimə, yəni əslində hamıya müraciət edərək yalançı sakitliklə dilləndi. – Mən kiməm ki?! Ata, sən görürsən? Zevs istədi özünü eşitməzliyə vursun. Afrodita isə öz sualında ısrarlı idi: – Ata! Söylə! Mən kiməm? Mən gözəllik ilahəsiyəm, ya deyiləm?! – Sus! – Heranın qəzəbi çox ciddi idi. – Yox, niyə ki? – Afina fürsətdən istifadə edərək bu ilahələrin hər ikisini bir-birilə toqquşdurmaq istədi. – Bu xanım gözəllik ilahəsi deyil, bə kimdi? – Sən də sus! Alma mənimdir dedim! – Heranın qəzəbli səsi mağaradan çölə yol alıb dörd bir tərəfi dəhşətli lərzəyə saldı. Erida bu səsi və bu səsin özü ilə gətirdiyi həqiqi qəzəbi eşidib və hiss edib durub gizləndiyi yerdəcə asudəliklə köks ötürdü, öz-özünə “belə-belə işlər” deyərək düşünüb dalı-dalı qaranlığın lap içinə çəkilərək yox oldu. “Biz öz intiqamımızı aldığımız!” Mağaranın içində isə artıq mübahisələr get-gedə qızıışb daha da kəskinləşirdi. Nə Zevs, nə də o biri allahlar bir-birilə az qala didişən üç ilahəni sakitləşdirməyin yolunu axtarıb-axtarıb heç cür tapa bilmirdilər. – Alma mənə çatmalıdır. Mənəm gözəllik ilahəsi! – Afrodita şivəli-şivəli, sağa-sola başını çevirib sanki gözəlliyini bir daha nümayiş etdirirdi. Cavan allahlar, xüsusilə də Hefest hiss edirdi ki, onu dəstəkləyirlər, amma bu sözdə deyil, gözdə və daha çox ürəkdə belə idi. – Xeyir, alma mənə ünvanlanıb! – Afina ağıllı və diqqətli gözlərilə ətrafını sınaıçı baxışla seyr edir və özünə ciddi müttəfiq arayırdı. Başqa allahlar baxışlarını Afinadan qaçıрмаğa çalışdılar. Yalnız Apollon ona çox gizlicə başı ilə “hə” işarəsi verdi. – Alma yalnız və yalnız mənim olmalıdır! – Heranın sözləri artıq əsl hökm kimi səslənirdi və belə deyərkən o gözlərini qırpmadan Zevsin düz gözlərinin dərinliyinə baxırdı. – Dayanın! Bəsdil! – Nəhayət Şimşəkoyndan öz səsini ucaldı. Hamı başa düşdü ki, Zevs artıq bu uzanıb gedən mübahisədən bezib, nəhayət, bir qərara gəlmişdir. – Bəsdil! Mən bu mübahisəni bu cür bitirməyi qərara alıram. Bu mübahisəni allahlar çözməyəcək!! Zevs nəfəs dərib ətrafına göz gəzdirdi. Sükutun özü də ona gizlicə pıçıldadı ki, düzgün qərardır, çünki bütün digər allahlar rahatlıqla köks ötürməyə başladılar. – Allahlar bu mübahisəni çözməyəcək! – Zevs allahların əhval-ruhiyyəsini duymuş olduğundan rahat-rahat sözünə davam etdi. – Bunu etsə-etsə bəni insan edəcək. O öz qərarında daha tərəfsiz olar. Yəni... ciddi olar. – Doğrudur! – Bəs kim? Kim bunu edəcək? – Görəsən kimə belə bir vəzifəni etibar etmək olar? – Ciddi və

tərəfsiz... Doğru qərardır! Allahlar fikrə getdilər. Zevs özü də düşünürdü. Bir xeyli beləcə sükut içində vaxt keçdi. Cavab isə yenə Zevsdən gəldi. O, üzünü Apollona tutdu: – Apollon! Sən bir qədər əvvəl öz sevimlin olan Troya padşahı Priamın kiçik oğlu Parisdən danışdın. Dedin ki, indi şahzadə olsa da ata evinə qayıdandan sonra yenə də əvvəlki işi ilə, qoyun otarmaqla məşğuldur. – Bəli, ulu Zevs, Paris bu gün də çobanlıq edir. – Mən qərarımı verdim. Bu mübahisəni Paris həll edəcək. Almaları üç ilahədən birinə – ən layiq olana qoy Paris versin! Toy məclisi gecədən xeyli keçmiş, amma vaxtından əvvəl, beləcə narahat bir nigarançılıqla bitdi və allahlar hamısı ürəklərində Eridanı söyə-söyə (çünki bu mübahisəni, bu nifaqı salanın məhz Erida olduğunu artıq onlar anlamışdılar) ürəklərində yarızarafatla, yarıciddiyyətlə Parisin halına acıya-acıya, yavaş-yavaş Olimpə doğru üz tutub dağılışmağa başladılar. Sonuncu qonağı yola salıb – bu isə Ares idi – kentavr Xiron ziyafət boyu allahların hüzurunda cıncır belə çıxarmadan utana-utana oturub bir küncdə qalmış Peley ilə Fetidaya üzünü tutub belə dedi: – Siz bilirsiniz ki, mənim adıma müdrik Xiron deyirlər. Bu gecəki sizin toyunuz Sonra nə cür gələcəksə, onun artıq çöhrəsini göstərdi. Nə gələcəksə, nə cür gələcəksə, əsası bu gecə qoyuldu. Bunu sizə mən, qoca kentavr Xiron deyirəm. Ill İlion qalasının ətrafında qoyun otaran Paris. Üç ilahənin vədi və Parisin seçimi. Troyanın altıncı padşahı, Apollonun sevimlisi qoca Priamın oğlu Paris uzun illərin ayrılığından sonra yenidən öz ailəsinə qovuşmuşdu. Hələ Paris körpə ikən olar onun Troyaya guya ki bədbəxtlik gətirəcəyini söyləyənlər atası Priamı və anası Gekubəni də buna inandıra bildilər. O zaman Priam öz körpə övladını uca qaladan üzəsağı tulladaraq bu şəkildə öldürmək istəyir. Paris xoşbəxt bir təsadüf nəticəsində sağ qalır, onu çobanlar tapıb övlad kimi bəsləyirlər. Priam uzun illər öz amansız hərəkətinin üzücü peşmançılığını çəkir və nəhayət allahlar onu sevindirirlər. Paris artıq boya-başa çatmış yetkin bir gənc kimi Priam və anası tərəfindən tapılıb şah ailəsinə qaytarılır. İndi o şahzadə Hektordan sonra artıq yaşa dolmuş Priamın ən böyük ümididir. Bəli, yalnız Hektordan sonra, əlbəttə ki, Hektordan sonra. Çünki həm Troya əhli, həm saray Hektorun ağıllı və bacarıqlı siyasəti nəticəsində ona son dərəcə sədaqətlidir. Bunu Paris artıq yaxşı bilir. Paris yalnız ikincidir. Moyralar – bu taleyazan ilahələr onun taleyinə yalnız ikinci olmaq yazıblar. Bunu artıq heç cür düzəltmək mümkün olmayacaq. Hektor həqiqətən əsl qəhrəman və əsl dövlət başçısıdır. Parisə isə ürəyindəki hisslər heç cür rahatlıq vermir, “sən, yalnız sən Troyaya layiq başçı, layiq padşahsan” deyər qulağına ardı-arası kəsilməyən pıçıltılar gəlirdi. Həmə gün öz köhnə peşəsindən əl çəkə bilməyən Paris İlionun ətrafında şah ailəsinin qoyun sürüsünü otarırdı. Bir daşın üstündə oturub yenə də dərin fikrə dalmışdı. Elə bu zaman qəfildən Parisin oturduğu yerdən bir qədər aralı – ora isə dəfnə ağaclarının bitdiyi kiçik bir meşəlik idi – bu meşəlikdən üç qadın çıxıb düz Parisə tərəf irəliləməyə başladı. Paris başını qaldırıb aram-aram ona yaxınlaşmaqda olan bu üç qadına diqqətlə baxdı, onları tanımağa çalışdı. Tanıya bilmədi. Amma hansısa bir qüvvə onu ayağa qalxmağa məcbur elədi. Bu qadınlar ayaqlarını torpağa basıb yerimirdilər, onlar az qala torpağa heç toxunmurdular. Bu qadınlar bütün vücutları ilə ətrafa işıq saçır, bütün harmonik hərəkətləri ilə dünya ahənginin içindən çıxıb seçilirdilər. Bunu görəndən Paris anladı ki, qarşısındakı bu üç qadın adı qadınlar deyil, onlar ilahələrdir. Amma Paris gözlərinin qamaşacağından ehtiyat etdiyinə görə onların üzünə baxıb tanımağa cəhd eləmədi. Paris elə beləcə ayağa durmuş, başını aşağı əymiş şəkildə itaət və qabiliyyətlə təzimlə əyilmiş qaməti ilə, bəli, məhz bu cür, ilahələri qarşıladı. Belə bir duruş öz-özlüyündə ehtiramlı bir salamlamağa bərabər idi. İlahələr Parisin iki addımlığında dayanıb durdular. – Görürəm ki, sən Paris qarşısında duranların kim olduğunu və hardan gəldiyini artıq bilirən. – İlahələrdən biri onun müti duruşunu qiymətləndirdi və ona müraciətlə belə dilləndi. Paris yenə də başını qaldırmadan son dərəcə yüksək təvazökarlıqla cavab verdi: – Bilirəm, siz Olimpənin sakinlərisiniz. – Elədir. – İkinci ilahə təsdiq etdi. Onun səsi əsl fleytanın səsinə xatırlatdı. Qoyunlar sakitcə otlada dayanıb durmuş, ilahələr gəldikdən sonra tam bir hərəkətsizliyə düşər olmuşdular. Havada isə balaca bir meh də əsib eləmədi, göydəki buludlar səbirsizliklə nəfəs dərib bu görüşün nə ilə bitəcəyinə maraqlı edirdilər. – Sən bilməlisən ki, biz yalnız bizə lazım olan zaman özümüzü bəni-insana göstəririk. Sən bizə baxa bilərsən, – deyər birinci ilahə lütfkarlıqla icazə verdi. – Mən bunu bilirəm. Çox sağ olun. – Paris yenə də ehtiyatla cavab verdi, başını isə hələ də qaldırmağa cürət etmədi. Səsi ilə fleytanı xatırladan o

biri ilahə daha səbirsiz idi. O belə dedi: – Gəlin məsələni uzatmayaq. Nə üçün gəldiyimizi ona açıb deyək. Paris, biz sənin yanına Zevsin göstərişinə əsasən gəlmişik. Paris damardakı qanınin donduğunu hiss elədi. “Mən nə günahın yiyəsiyəm?” – deyə yaddaşını arayıb, ələk-vələk elədi, çox düşündü, çox daşındı, amma ağılına dürüst bir şey gəlmədi. – Sənin günahın yoxdur... hələ. Paris, nəhayət başını qaldır və bizim hər birimizə ayrı-ayrılıqda nəzər sal. Diqqətli ol. – Bunu deyən Hera idi.- Mən Herayam. Paris başını qaldırdı, ilahələr baxdı, onların möhtəşəm varlığından vəcdə gələrək ürəyində “əhsən” dedi. – Almanı ona göstər. -Afina Heraya məsləhət verdi – Nə etməli olduğunu anlat. Mən isə Afinayam. – Afina Parisi çox böyük diqqətlə və ona elə gəldi ki, bir qədər də sərtliklə süzdü. – Paris, gəl məni də tanı. Mən Afrodıtayam. – Səsi ilə fleytanı xatırladan ilahə Parisin üzünə ılıq bir təbəssüm göndərdi. Parisin yanaqları allandı. Hera qərara gəldi ki, Parisə məsələnin kökünü açıb-ağartmaq vaxtı gəlib: – Paris, mənə diqqətlə qulaq as. Qarşında üç ilahə vardır. Mən Herayam, bu Afinadır, bu isə Afrodıtadır. Bu almanı görürsən? – Heranın Parisə doğru uzatdığı əlində qəflətən bir alma göründü. Paris həyatı boyu bu gözəllikdə alma görməmişdi. – Bu almanı görürsən, deyilmi? – Hera sualını təkrar etdi. – Almanın üstündəki yazını oxu! – Afina Parisə dedi. – Ən gözələ çatacaq... – Afrodita yazını Parisin əvəzinə oxudu. Paris Afroditanın dediyi ilə kifayətlənmədi, almanı ona uzatmış Heradan böyük bir ehtiramla qəbul edib, üstündəki yazını ucadan özü oxudu: – Gözəllər gözəlinə çatacaq! – Gördün? – Afroditanın gözləri yenə şıltaq bir təbəssüm içində süzülürdü. Hera isə ciddiliyindən əl çəkmirdi: – Paris, biz üç ilahənin mübahisəsinə sən son qoymalı və almanı bizlərdən birinə sən verməlisən. – Kimi ən gözəl hesab edirsənsə, ona. – Hətta Afina da bu məqamda səsinə gizli bir istilik qatdı. – Mən? Niyə mən? – Paris təəccüblə soruşdu. – Zevs belə istədi, – deyə Afina cavab verdi. – Bəli, Zevs belə istədi. – Hera təkrar elədi. – Mən bilmirəm, sizlərdən hansınız daha gözəlsiniz. Siz üçünüz də əsl gözəllik mücəssəməsisiniz. – Paris yenə də böyük bir ehtiram və ehtiyatla ilahələrə belə dedi. Ürəyində isə acı-acı düşündü: “Birinə almanı verib özümə bir himayədar qazanacağam, o biri ikisi isə mənə ömürlük düşmən olacaq”. Paris niyyət etdi ki, hiylə ilə də olsa, bu münsif vəzifəsindən birtəhər boyun qaçırınsın. – Sən münsifsən. Və sən bundan boyun qaçıra bilməyəcəksən. Boşuna özünü yorma. – Hera Parisin qəlbindən keçənləri dərhal duydu. “Elə isə kimə? Mən bu lənətəgəlmiş almanı kimə verim? Seçimimi nə cür edirəm ki, yenidən güclə qovuşduğum saraydan qovalanmayım?” – Heranın sözlərindən sonra Parisin beynindən sürətlə məhz bu fikirlər gəlib keçməyə başladı. – İstəsən, biz sənə kömək edə bilərik... – Hera Parisin dadına çatmaq istədi. – “Necə?” – Sən özün seçim edə bilərsən, ya yox? – bu dəfə Afina Parisə sual verdi. Paris yenidən diqqətlə ilahələri bir-bir süzməyə başladı. “Mən bunların hansına verim almanı? Üçü də gözəllərin gözəlidir. Hərəsinin öz gözəlliyi... Hera... kimdə belə dərin, nüfuzedici baxış var? Afina... boya bax, əndama bax... Əsl amazonkadır. Hələ Afrodita... ağız, burnu, gözləri şəhvət dolu, ehtiras dolu, ah... Mən nə edirəm, necə edirəm?... Paris qətiyyətlə Afinaya cavab verdi: – Yox, mən özüm seçim etməkdə çətinlik çəkirəm. – O zaman... – Hera nəfəs dərib diqqətli gözlərini Parisin üzünə dikdi. – O zaman biz hər birimiz sənə ən qiymətli bir hədiyyəmizi verməyə hazırıq. Onlardan birini qəbul et və almanı o hədiyyənin əvəzi kimi bizim birimizə ver! Paris “hədiyyə” sözünü eşidən kimi gözləri qıyıldı, artıq təkcə qulaqları ilə deyil, bütün tarıma çəkilməmiş vücudu ilə ilahələri dinləməyə hazırlaşdı. İlk sözə Afina başladı: – Dinlə məni, Paris. Sən əgər almanı mənə vermiş olsan... – Afina sözlərinə xüsusi bir ehtişam verməyə çalışdı, – mən... mən səni dünyanın ən müdrik adamı edərəm! “Kentavr Xirondan da müdrik?” deyə düşünüb Paris Afinaya hörmətlə baş əydi. Sonra sual dolu gözlərini Heranın üzünə dikdi. – Əgər almanı mənə versən, – Hera təmkinlə və yavaş-yavaş danışmağa başladı, – əgər ən gözəl ilahə kimi sən Paris məni seçmiş olsan, o zaman mən Hera səni bütün Asiyaya hökmran edərəm. “Yəni Troyaya?!” Paris buna az qala inanmaq belə istəmədi, amma eyni hörmətlə Heraya da baş əyib sonra maraq dolu gözlərilə üçüncü ilahəni – Afroditanı süzməyə başladı. Afrodita isə belə dedi: – Dinlə məni, Paris. Yaxşı dinlə və yaxşı düşün. Sən bizim aramızdan seçib ən gözələ çatacaq bu almanı mənə versən, mən səni... mən səni, bəli, dünyanın ən gözəl qadınına qovuşduraram. “Ən gözəl qadın – yəni gözəl Yelena! Elladada, Asiyada ondan gözəl kim var ki?” İlahələr susdu. Onlar Parisin qərarını gözləməyə başladılar. Paris isə cavab verməyə tələsmirdi, əlindəki bu qəşəng qızıl almanı o üzünə, bu üzünə çevirir, qaşlarını çatıb

düşünürdü. Nəhayət o, qərara gəldi. Səbirsizliklə ondan cavab gözləyən ilahələri bir də ayrı-ayrıcay, təpədən dırnağadək süzüb gözdən keçirdi. “Nəhayət arzuma yetişdim!” deyər düşünüb qətiyyətlə almanı üç ilahədən birinə uzatdı. İlahənin gözləri güldü. Sevinci hədsiz, qüruru sonsuz oldu. O biri ilahələr isə zəhmlə susdular, gözəl üzlərinin rəngi qapqara qaraldı. – Mən səni sabah arayıb tapacağam. – Hera gözdən itmədən əvvəl sevinc və minnətdarlıqla Parisə bu sözləri dedi və o biri ilahələri yenə də qürurlu bir baxışla süzüb əlindəki almanı ucaya qaldırdı. Almanın isə sahibəsi əlbəttə ki, Hera olmuşdu, Paris almanı əlbəttə ki, Heraya vermişdi. Ancaq və ancaq Heraya! Bu bir həqiqət idi və sonrakı bütün başqa yozumlar bu həqiqətə uyğun deyil. Üç ilahə dəfnə meşəliyinə ağaclığa doğru qayıda-qayıda elə havadaca əriyib başladılar yox olmağa. Parisin qəlbi yaxın hakimiyyətin şirin dadını elə indidən hiss edərək həyəcanla vurdu. Qoyun sürüsü isə yenidən hərəkətə gəldi, quzular mələşdilər və qoyunlar da itələşə-itələşə Parisin dörd bir yanını almağa başladılar. Buludlar yenə də öz yollarına düzəldilər. Sabah! Sabah Hera Parisi tapacaqdı. Sabah qoca Priam Aidin səltənətinə yollanacaq, qəhrəman Hektor vaxtilə Prometeyin zəncirə çəkildiyi Qaf dağına qaçıb canını bu cür qurtaracaq, Paris isə öz arzusuna – Troyaya hökmran olmaq arzusuna nəhayət ki, çatacaqdı.

SON GƏLİŞ

Bir dəfə Zərdüşt yol ilə gedirdi. Qarşısına bir uzun-saqqal kişi çıxır. Bu kişi uzaq bir kənddən gəlmiş. O kəndin belə bir adəti var idi. Yol ilə gedərkən rast gəldikləri adama, əgər o adam tanış adam olmazsa, hörmət və ehtiram bildirmək üçün onun qarşısında diz çökər, torpaq öpər, alınlarını yerə sürtər, ta ki, o adam özü irəli gəlib yerə çökmüş bu kəndlini çiyinlərindən yapışdırıb ayaq üstə durquzmayanacan belə bir halətdə qalmaqlarına davam edərdilər. Bu dəfə də belə olur. Qarşısında yerə sərilmiş bu adamı diqqətlə süzdükdən sonra Zərdüşt ona belə bir sual verir:

- Sənin tanımaza – bilməzə mənə göstərdiyin bu ehtiram məni riqqətə gətirdi. Ölüm Allahın kimdir, sən onu tanıyırsan?

- Tanımaz olmurmuşam?! Ölüm Allahımla mən hər ötən ildə bir dəfə görüşəm. O gün mənim bütün yaşadığım illərin eyni günüdür.

Zərdüşt kəndlinin bu cavabını bəyənir və ondan soruşur:

- Bəs Həyat Allahını necə, onu da tanıyırsan?

- Yox, onu tanımıram, – deyər kəndli səmimiyyətlə etiraf edir – Ona görə tanımıram ki, doğum günü mənim yanımda deyil.

Zərdüşt görür ki, kəndli onun suallarına ağıllı cavablar verir, söhbəti davam etmək qərarına gəlir, ona sərildiyi yerdən ayağa durmağa kömək edir, hər ikisi yoldan çıxır və boz daşlar arasında bir balaca otluqda oturlar.

Ətrafa həzin bir axşam düşürmüş. Günün yorğunluğu yavaş-yavaş ətrafda nə vardişə hər şeyin canından çıxırmış. Yolboyu bitən ağaclar, kollar, koslar, yol kənarındaki daşlar, kəsəklər süst bir halda imişlər, hər biri dərinədən nəfəs alıb verirmiş elə bir dincəlirmiş. Cır-cıramalar səslərini başlarına atmışdılar, hərdənbir qəfildən susurdular, onlar susan kimi yaxından-uzaqdan cır quş səsləri idi, girirdi bu sükutun içinə, bəzən də çox-çox uzaqlardan, başı ağaran dağlar tərəfdən qartal qıyı yuxarıdan aşağı yorğun-yorğun elə o dağlardan enən bu yolun düz ortasına qədər gəlib çatırdı.

- Sən dedin ki, ölüm Allahınla ildə bir dəfə eyni gündə görüşürsünüz. Sən o günü necə tanıyırsan? – Zərdüşt kəndlidən soruşur.

- Mən o günü indi tanımıram, mən o günü ölən zaman tanıyacağam, — kəndli Zərdüştə bu dəfə də belə cavab verir.

- O zaman sən ölüm Allahının üzünü belə görməmişən?!

- Yox, görməmişəm. Mənə ondan danış.

Zərdüşt baxıb görür ki, kəndli həqiqi bir maraqla onun söhbətini gözləyir, yol gəlməkdən yorulmuş ayaqlarını ovuşdura-ovuşdura ona belə cavab verir:

- Bu söhbət indinin söhbəti deyil. Bizdən çox-çox qədim zamanların söhbətidir. O zamanlar allahlar yer üzünə tez-tez gəlib gedərdilər. Bizim babalarımızla onların sıx ünsiyyətləri olardı. İndi daha belə deyil. İndi allahlar bir-biri ilə cəng edirlər. Həyat allahının və Ölüm allahının bir-birini görməyə gözləri yoxdur. Onlar bir-birini görmürlər. Amma vaxt var idi, dost idilər...

- Bir neçə il bundan əvvəl bizim kəndə qərib birisi gəlmiş idi. O da belə deyirdi.

- O qəribin adı nə idi? – Zərdüşt təəccüb edərək soruşdu.

- Əsl adını heç kim bilmədi. Hamı onu Ərmən çağırırdı.

Zərdüşt bunu eşidib fikrə getdi.

Ərmən hələ uzaqdan bu kəndi görüb seçmişdi. Dörd tərəfi böyükü-küçüklü quru dağlar ilə bil döyüşə hazır əsgərlər idi. Bir böyründən suyu çoxdan sovulmuş çayın enli beşiyi qalmışdı; bəlkə də nə vaxtsa suyu yenə gələcəkdi, sağ böyründən isə tikanlı bir çöl başlayırdı. Kənd evlərinin çəpəri başdan-başa bu çölün tikəni idi. İndi Ərmən tikanlı çöl ilə addım-addım bu kəndə yaxınlaşdıqca seçiminin doğru olduğuna bir daha inandı. Kəndin adamları qəribə adamlar idilər. Qarşısına çıxan hər bir kəndli onun önündə dərhal diz çöküb alnını torpağa sürtürdü. “İtaətkar camaatdır”. – Ərmən düşündü. – “Bu adamları həqiqətlə sirdaş eləmək çətin olmayacaq”.

Onu qarşılayan kəndlilərlə bir yerdə kəndin ortasındakı qollu-budaqlı ağacın altına yetişəndə artıq kəndin kişili-qadınli ayağı yer tutan kimi vardısı hamısı burada cəm olmuşdular. Adamlar onu araya aldılar, başladılar böyük maraq və ehtiramla onu seyr etməyə, bəziləri də qaçışaraq tamaşaya gəlmiş tumançaq balaca uşaqlara böyük bir sevinc içində nə isə qışqıra-qışqıra əllərilə onu göstərirdilər. Nəhayət camaatın içindən bir qırmızı-saqqal, uzun və ağappaq libasa bürünmüş bir ortaboylu su çıxıb irəli gəldi, Ərmənin qarşısında durdu. Bu, kəndin cadugəri idi. Ərmənlə cadugər bir müddət bir-birinə baxa-baxa qaldılar. Sonra Ərmən sağ qolunu çırmayıb cadugərə nəsə göstərdi. Cadugər diqqət və ehtiramla Ərmənin qoluna baxdı. Bu zaman camaat da sakit oldu, hər tərəfi sükut bürüdü. Bu sükutun içində Qırmızı-saqqal cadugər hər iki əlini açaraq Ərmənə sarı uzatdı və uca səslə onu salamladı:

- Xoş gəlmisən, Ərmən!

Kənd adamlarının ürəyindən qopan şadyanalıq və sevinc sədaları ağacın altından sıyrılaraq asimana qədər baş alıb getdi.

... Zərdüşt fikirdən ayrılaraq yanında bardaş qurub mərifətlə oturmış bu kəndlidən soruşur:

- O Ərmən dediyin ölüm Allahının özü idi, deyilmi?

- Bəli,- kəndli cavab verir. – Ərmən ölüm Allahının özü idi ki, vardı. Amma biz bunu sonradan bildik.

Zərdüşt yenə fikrə gedir. Düşünür: “Deməli, yenə gedib-gəlirlər... Unutmayıblar. Əgər bu kəndlinin dedikləri doğrudursa, bu gəlişin çox böyük mənası olmalıdır”.

Bu minvalla Ərmən o kənddə bir müddət qalıb yaşayır. Kəndin kürəyini verib daldalandığı balaca dağın döşündəki bir mağaraya sığınır, hərdən də cadugərin yaşadığı komada qalır. Kəndin camaatı Ərməni tanıyandan sonra qorxu-hürkünü birdəfəlik unudur. Hər şeyin, hətta ölümün belə gözünə dik baxmağa başlayır. Yavaş-yavaş Ərmənin sorağı yaxın və uzaq ətrafa yayılır. Ərmən bu kəndə yerləşəndən sonra onunla təmas edən adamlar ona böyük ehtiram göstərirlər. Hətta cadugərin özü belə onun qarşısında əmrə müntəzir dayanır. Bir gün bu cadugərin yanına göz işlədikcə uzanıb gedən sıralı dağların o tərəfindəki uzaq kənddən bir adam gəlir.

- Mən sənə sorağınla kənd-kənd, oba-oba gəzirəm. – Bu gəlmə adam cadugərə deyir. – Mənim dərdimin çarəsini ancaq sən çözə bilərsən.

- Sən kimsən və nə dərdin sahibisən? – Cadugər Gəlmədən soruşur.

Gəlmə adam cadugərə belə cavab verir:

- Mən öz oğlumu axtarıram. O, günlərin bir günü yoxa çıxdı. Nə qədər axtardıq tapa bilmədik. Bu yaxınlarda eşitdim ki, sizin kənddə bir yeni adam peyda olubdur. Mən onu görmək istəyirəm. Bəlkə...

Cadugər çönüb otağın dibində, Gəlmənin gözündən qıraq bir küncdə bardaş qurub əyləmiş Ərmənə baxır, Ərmən başını yerə dikir. Bir müddət heç biri dinmir.

- Sən məndən nə etməyimi istəyirsən? – Nəhayət Cadugər dərd əlindən cisminə yer tapmayan,

üzündən-gözündən, üstündən-başından acı bir yorğunluq tökülən Gəlmədən soruşur.

Gəlmə ah çəkib belə cavab verir:

- Sənin möcüzələrinin tərfi dağları aşıb biz tərəflərə çoxdan yetişibdir. Mənə kömək etsən sən edəcəksən. Oğlumun yerini lütf eylə, mənə söylə.

Bunlar üzbəüz dayanıb söhbət etdiklərindən yana Gəlmə Ərmənin üzünü hələ görmür. Söhbətin bu yerində Ərmən otağın dibindən, oturduğu yerdən qalxıb irəli, üzünü işığa çıxır və Gəlmə bu zaman Ərməni görür. Görməyilə də yerində qupquru quruyub qalır, dili ağzında topuq çalır.

Nəhayət birtəhər edib özünə gəlir və iztirablı səslə Ərmənə belə deyir:

- Oğul, bəs sən nə üçün belə etdin? Yoxsa məndən bir yamanlıqımı gördün? Niyə ilim-ilim itdin, hara yox oldun, gecəmin-gündüzümün yiyəsi?

Ətrafdakılar hamı maraqla göstərib bunların ətrafına yığılır. Hətta Cadugər özü belə Gəlmənin bu cür söhbətinə mat-məttəl qalır. Ərmən əvvəl-əvvəl çaşqın kimi görünür, amma tez özünü ələ ala bilir. Ərmən Gəlməyə belə cavab verir:

- Sən kimsən və məndən nə istəyirsən?

Zərdüşt kişinin söhbətinə maraqla qulaq asır. Bu yerə çatanda artıq ona məsələnin canı tamamilən aydın olur. Dodağının ucu ilə gülümsünüb kişinin dediklərini özü davam edir:

- Gəlmə onu öz doğma oğlu bilir. Əslində sizin Ərmən dediyiniz şəxs o gəlmə kişinin oğlunun qiyafəsində imiş. Bədbəxt adam Ərməni görcək oğlunu tapdığını zənn edir.

- Sən bunları haradan bilirsən? – Zərdüştün həmsöhbətinin təəccübünə gözləri böyüyür.

Zərdüşt ona məhəl qoymadan davam edir:

- Sonra Ərmən Gəlməyə belə deyir:

- Mən sənin oğlun deyiləm.

- Bəs sən kimsən, a bala? – Gəlmə sidq-ürəklə təəccüb edir. – Mən öz doğma oğlumu tanımaq olurmuyam? Bu nə cür danışqdır sən danışsən? Bunları deyə- deyə Gəlmə üzündə acizənə yalvarış ətrafındakı adamlara baxıb yaşlı gözlərilə onlardan imdad istəyir. Amma ətrafda heç kim cəsarət edib bir kəlmə danışa bilmir. Hətta Cadugər belə çaşqınlıq içərisində susub qalır.

- Mənim kim olduğum sənə, bax, bundan bəllidir. — Ərmən ağ köynəyinin sağ qolunu çırmayıb və bu zaman dirsəyindən yuxarıda qoluna basılmış işarəni Gəlməyə göstərir. Bu işarə görünən kimi Cadugər bu dəfə üzükoylu olub Ərmənin qarşısında yerə sərilib və tərənəmən qalır. Nəhayət bir müddətdən sonra Ərmən Cadugərin beyninə “Qalx ayağa!” əmrini göndərir, yalnız bundan sonra Cadugər yavaş-yavaş əli ilə yerə dayaq verib qalxır ayağa, amma yenə bir müddət maddım-maddım baxaraq Ərməndən gözünü çəkə bilmir.

- Bəs sən bunları haradan bilmisən? Sən ki orada yox idin?! – Zərdüştün həmsöhbəti yenə də ondan böyük bir maraqla içində soruşur.

- Sənə mən bu barədə heç bir şey deməyəcəyəm. – Zərdüşt yavaş səslə, amma qətiyyətlə cavab verir. – Davam edir, yoxsa...

Ərmən görür ki, ətrafdakı adamlar Cadugərin onun qarşısında bu cür diz çökdüyünü görəndən sonra ona qorxu içində baxmağa başladılar. Bu zaman Ərmən başa düşür ki, bu kənddə o artıq qala bilməyəcək...

Zərdüşt nəfəsini dərir. Düşüncələri yenə onu uzaqlara aparır. Son dəfə Ərməni gördüyü günü xatırlayır. Payız idi. Zərdüşt yorulmuş bir halətdə böyük bir qarağacın altında əyləşib çiyini ağacın gövdəsinə söykəmişdi. Bu qarağac yaşıllığı isti yaydan qalmış canlı budaqlarını çətir kimi Zərdüştün üstünə tutub onu leysan kimi yağın yağışdan qorumaq istəyirdi. Gözlərini yumub ləzzətlə dincini alan Zərdüşt birdən gözünü açıb yanında peyda olmuş ağsaçlı, bıçqı-saqqalı ağappaq, amma xeyli cavan çöhrəli bir adam görür. Bir xeylaq Zərdüşt diqqətlə bu adama, bu adam da Zərdüştə baxa-baxa qalırlar.

- Sən ömrün boyu məni axtara-axtara qalmısan, bilirsən?! - Nəhayət cavan çöhrəli, ağ saqqallı bu adam Zərdüştə gözünü çəkib Qarağacın yarpaqlarından süzülən qara və ikicanlı yağış damllarına nəzər yetirə-yetirə dillənir. Zərdüşt bir daha bu adamı diqqətlə süzür. Onun səsindəki qəribə bir ahəng Zərdüştü xeyli həyəcana gətirir. Boğazına qəhər dolur. Hətta az qalır gözündən yaş da gəlsin. Bu zaman leysan kimi yağın yağış birdən kəsir. Yağış kəsən kimi Zərdüşt yanında oturan cavan çöhrəli bu adamın kim olduğunu anlayır. O adam Zərdüştə bir

daha bunları deyir:

- Həmişə mənə axtarmısan, amma onu tapmısan. Sən adamlarda mənə qarşı kin, nifrət yaratmısan. Mən ... Sənə bu barədə danışmaq belə istəmirəm... Mən əslində səni cəzaya düçar etməliyəm, amma niyə bunu etmirəm, özüm də bilmirəm. Hanı, hardadır sənin havadarın, xeyirxahın? Bax, mən burdayam. Mən səni nəhayət ki, bu Qarağacın altına salıb təkliyinin canını ovcumun içində sıxdım. Bəs o haradadır və o niyə səni təkliyinin içinə buraxdı? Mən axı səni çoxdan, lap çoxdan ovlayıram, bunu o da bilir. Hanı o, Zərdüşt, sən mənə deyə bilərmisən, hanı o?.. Sən ki onu bu qədərinə sevirsen... Amma hanı o?..

Zərdüşt bir cavab tapa bilmir ki, Ərmənə verə. Özündən ixtiyarsız gözləri yaşla dolur və Zərdüşt başlayır ağlamağa. Səssiz-səmirsiz bir xeyli gözlərindən yaş axır üzünə, üzündən də saqqalına töküldükcə tökülür. Əlinin dalı ilə gözlərini bərk-bərk siləndən sonra bir də baxır görür ki, Ərmən artıq yanında yoxdur. Qarağacın altında Zərdüşt beləcəyə bir xeyli vaxt tək-tənha oturub dərin fikirlər aləmindən ayrılı bilmir.

- O bir daha gəlməyəcək... – Zərdüşt üzünü çöndərib son dərəcə böyük maraqla ona qulaq kəsilən kəndliyə birdən xüsusi bir diqqət ilə baxır. – Səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

Sonra da kəndlidən cavab gözləmədən sualını verir:

- Oğlunu itirmiş o kişi oğlunu tapdı mı?

- Bəli. Ərmən yoxa çıxan kimi əziz oğlum o dəqiqə yanımdaca peyda oldu.

- O kişi sən idin. – Zərdüşt bu dəfə sual vermir, elə bil xəyal içində öz dediyini təsdiq eləyir.

- Mən idim... – Kəndli cavab verir.

Daha bunlardan heç biri o birisinin sükutun pozmur. Arabir uzaq, boz və quru dağlar tərəfdə zor-güc bura gəlib çatan qartal qıylarına, hərdən də onlara qarışan cırcırama səslərinə qulaq verə-verə hər ikisi bir xeyli zaman kəndliyə yol kənarında üz bəüz, diz-dizə oturmaqlarına davam edirlər.

Xaron, mərhəmətli Xaron...

Stiks çayının qoca sifətində bircə qırıq belə yox idi. Çay heç nəfəs də almırdı, canına hopmuş hərəkətsizliyi hürkütməkdən qorxurdu. Balaca tərpeşsəydi bu hərəkətsizlik quş olub uçub gedəcəkdə. Əslində bu hərəkətsizliyi çaya pərçimləyən, onu uçub getməyə qoymayan bir şey vardsa, o da sahilə yan almış bu kiçik qayıq idi. Qayıq donuq halda idi, dərin yuxuya getmişdi. Stiks çayının bu sahili qızılaçalan ılıq qum dənəciklərinin parlaq işıltısından başqa bir şey deyildi. Amma yox, burda bir adam da vardı, o bu qızıl qum sahilində kürəyi üstə uzanıb əllərini yana açdıqca açmışdı və onu bu halda gördükdən sonra hərəkətsizliyin can dincəldən rahatlığı günəşin son şüası kimi birbaşa elə bu qumluğun üstü ilə qıvrıla-qıvrıla gəlib onun təəccüb dolu gözlərinə doldu...

... Xaron uzandığı yerdəyə artıq duymuşdu ki, kiminsə inadlı baxışları onun vücuduna ilişib qalıb. Dincəlməyə, bir azca da olsa rahatlığa qovuşmağa yenə zamanı çatmamışdı. Hamı tələsir. Hamı o biri sahilə can atır. Niyə? Bu sualın cavabını Xaron heç özü də bilmir. Xaron qulaqlarına dolduqca dolan və heç cürə onu rahat buraxmayan qarmaqarışq səsləri başını yelləyib uzağa qovmaq istəyir, bunu yenə də bacarmır:

- Xaron, Xaron... -Xaron, ədalətli Xaron...

Bizi o biri sahilə keçir. Bizi buralarda tək qoyma. Xaron, mərhəmətli Xaron...

O özü də nəhayət ki kölgəyə çevrildi. O biri kölgələrə nə zaman qarışmışdı, özü də bilməmişdi. Xaronun balaca qayığında bir kölgəlik yer var idi və indi o biri sahilə keçmə növbələrini gözləyən kölgələrlə bu yer uğrunda itələşməsi, Xaronu dilə gətirməsi onun üçün çox vacib idi. Dilinin altında tanış olmayan daddan yaxa qurtarandan sonra, yəni dilinin altında yatıb qalmış Xaronun zəhmət haqqı olan qızıl sikkələri ona verəndən sonra, bax, o zaman əsl azadlıq başlayacaqdı. Stiks çayının sahilinə qədər gəlib yetişmək, əlbəttə ki, hələ əsl azadlıq deyildi. Beynindəkilərdən, qəlbindəkilərdən birdəfəlik azad olmalıydı. Amma bu zaman ona birdən elə

gəldi ki, bu azadlıq ona gərək deyil.

- Xaron, Xaron...

- Xaron, mərhəmətli Xaron...

* * *

Xaron tənbel-tənbel uzandığı qumun üstündən ayağa qalxmağa başlayır. Əvvəlcə yana açılmış əllərini köksünün üstünə gətirib özü özü ilə əl-ələ verir, sağ və sol əllərinin barmaqları daraq kimi bir-birinin içinə girib bir xeyli beləcə qalır. Sonra Xaron sağ əli üstə dirsəklənib sağ böyrü üstə çönür. Onun hərəkətə gəldiyini görən kölgələr elə o andaca onun sağ tərəfində peyda olurlar, az qala özlərini onun gözlərinin içinə dürtürlər. Xaron ah çəkir, bu dəfə sol böyrü üstə çönür. İndi də kölgələr uçuşub Xaronun sol tərəfində peyda olurlar.

- Xaron, ədalətli Xaron...

Xaron bu zəhlətökən səslərdən tənqə gəldiyini qətiyyənlə biruzə vermir. Heç nəyi, heç kimi eşitməyən və görməyən adamlar kimi bu kölgələrə məhəl qoymur, o öz işindədir, yavaş-yavaş ayağa qalxmağını bitirib qurtarır.

- ... Xaron, mərhəmətli Xaron...

* * *

Nə baş verəcək, nə baş verməyəcək – heç kim bunu bilmir. Heç bu kölgələr də bilmirlər. Hər şey artıq onlar üçün arxada qaldı. Xaronun qayıqına oturub Stiks çayının o biri sahilinə keçməkdən başqa bu kölgələr heç nə barədə düşünmək istəmirlər. Çayın ortasına çatanda isə, onlar bunu bilirlər, həmən o asudəlik, azadlıq məqamı başlayacaq. Arxalarında nə qaldısa -xatirə, yaddaş, düşüncə, duyğu – kölgələr hamısını Xarona ötürəcəklər. Xaron da şərtə görə onların bu yükünü qəbul etməyə məhkumdur. Hərdən Xarona elə gəlir ki, şərtə bağlı olmasaydı belə o, kölgələrin bu yükünü qəbul edəcəkdə, çünki... Xaron rəhmildir, Xaron ədalətlidir, Xaron...

İndi isə əsas məsələ qayıq minməkdir. Düzdür, Xaron bəzən özünü tənbelliyə vurmağı sevir, amma kölgələr artıq bu tənbelliyin arxasında hansı məqsədin gizləndiyini yaxşı bilirlər. Xaron öz qızıl sikkəsini almayana qədər heç kimi Stiksin o biri sahilinə, mütləq azadlıq məkanına keçirmir. Xaron əsla tənbel deyil. Xaron sadəcə dünya malına biganə deyil. Kölgələrə bu qərribə və gülməli gəlir, onlar Xaronun ətrafında dəcəl uşaqlar kimi atılıb-düşür, onunla hətta məzələnilirlər:

- ... Xaron, yaraşığı Xaron...

- Bizə rəhmin gəlsin, şəfqətli Xaron...

- Xaron ədalətlidir, o bizi yolun sonunda tək buraxıb qoymaz. -Xaron, bədi tənbellik etdin.

Qalx, qalx, səbrimizi tükətmə...

* * *

Heç kim bilmir ki, Xaronun yeni sirlərə vəqif olmaqdan qorxduğu və bunu ancaq bir dəfə duymuşdu, bundan iyrendiyi heç bir başqa şey yoxdur. Xatirə, yaddaş və bu kimi geridə qalan nə vardı hər şey sirr idi. Hər dəfə kölgə çayın ortasına qədər ona bütün qəlbi ilə etiraf edirdi, çayın ortasında isə bütün sirlərindən azad olan kimi hər şeyi unudurdu və bu zaman Xaronun beyni əsl Aid zülməti ilə dolurdu. Heç əbədi Xaosun özü belə bu zülmətdə ağı qaradan seçə bilməzdi. ... Həmən gün Stiksin sahilində kölgələr çoxalmağa başladı. Xaron qayıq təərəf yönəldi. Bir kölgə seçməliydi, gözünün qırağı ilə məhz onu axtardı. Yalvara-yalvara arxasınca itələşən kölgələrin arasında nəhayət onu gördü. Xaron bu kölgəni təkə ona görə seçməmişdi ki, bu kölgə Xarona bir qızıl sikkə əvəzinə uzaqdan iki qızıl sikkə göstərüb vəd eləmişdi. Əlbəttə, bu səbəb vacib səbəb idi, ancaq yeganə deyildi. Xarona ilk dəfə elə gəlmişdi ki, bu kölgənin heç bir sirri, xatirəsi, yaddaşı yoxdur, Xaron bu dəfə Stiks çayının ortasında həmişəki kimi zəhlətökən, nimdaş, bir-birinə oxşayan sirləri qabar olmuş beyninə doldurmağa məcbur olmaqdadır.

Bu bir qadın kölgəsi idi və ilk dəfə Xarona məhz bu kölgə son dərəcə nəvazişli səslə belə müraciət eləmişdi: -
... Xaron, mərhəmətli Xaron...

* * *

Xaronu hər cür çağıran olmuşdu, «yorulmaz» demişdilər, «şəfqətli» demişdilər, hətta «yaraşığı» demişdilər, amma ona «mərhəmətli Xaron» deyərək müraciət edən hələ olmamışdı. Ulu Zevs, sən bir bu səsdəki məlahətə qulaq ver: ... Xaron, Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaron seçib ayırdığı kölgəyə başı ilə «sən qayığa min» işarəsini verir, yan-yörəsini bürümüş o biri kölgələrin içindən keçə-keçə qayığının yanına gəlir, qumluqda eynən öz qolları kimi açılıb atılmış avarları əyilib götürür. Əvvəlcə Xaron, arxasınca kölgə qayığa minirlər. Xaron yerini rahatlayır, avarları işə salır və qayıq yavaş-yavaş üzünü Stiks çayının o biri sahilinə tərəf tutur. Kölgənin səsi qayığın içində də Xaronun qulaqlarına dolmaqdadır:

- Xaron, mərhəmətli Xaron...

Xaronun qayığı Stiks çayının lal və dinməz sularına az qala toxunmaya-toxunmaya çayın ortasına üzüb çatır və beləliklə yolu yarı edir. Xaron başını döndərərək kölgəni axtarır, onu qayığın ucunda tapır və bu zaman təəccüb edir. Kölgə üzünü sahilə, gedib çıxacağı yox, gəldiyi sahilə tutub durmuşdu, gözlərindən isə əməlli-başlı yaş axırdı.

Bir kölgənin gözündən həqiqi yaş axdığını Xaron ilk dəfə idi ki, görürdü. Bu zaman Xaron kölgədən soruşur:

- Nə edirsən? Sonra deyir:

- Vaxtdı, başla, yolu yarı etdik. Nə söyləyəcəksən daha söylə. Sən ki şərti bilirsən...

Kölgə isə Xarona belə cavab verir:

- Mənim gözümdən gələn yaş səni təəccübləndirməsin, mərhəmətli Xaron. Balaca-balaca körpələrimi qoyub gedirəm. Gecələrimin sahibini qoyub gedirəm. Onları heç, heç unutmaq istəməzdim. Sənə deyəsi bir sözüm yoxdur. Mən körpələrimin xatirəsini özümlə ora aparmaq istəyirəm.

- Sən bu hiyləgərliyi edə bilməzsən. – Xaron məyus olur.

- Sən mənə kömək edərsən, Xaron, çünki sən mərhəmətlisən...

- Şərti poza bilməzsən. Sən o biri dünyada bu dünyanı xatırlaya bilməzsən, özünü aldatmağa çalışma.

- Sən mərhəmətlisən, Xaron... Mərhəmətli Xaron... Kölgənin səsi yenə də həmənki kimi nəvazişli, hətta qılıqlıdır.

Və Xaron ilk dəfə öz vəzifəsini sonadək yerinə yetirmir. Avar çəkməyini dayandırmır, qayığın burnu o biri sahilə toxunanda Xaron imkan verir ki, kölgə sahilə qədəm qoysun və Aidin zülmətində əriyib gözdən itsin. Beləliklə, ilk dəfə olaraq kölgə Aidin səltənətinə yaddaşı ilə birgə daxil olur.

Kölgə sahilə çıxandan sonra çevrilib Xarona son dəfə nəzər salır, dodaqları səssizcə tərpənir.

Xaron heç nə eşitməsə də kölgənin

nə dediyini, necə dediyini çox gözəl bilir və Xaronun üzünə özündən xəbərsiz yad bir təbəssüm qonur. ... Xaron, mərhəmətli Xaron...

A d a ş l a r

X. L. Borxesin xatirəsinə

Yenə uzun zamandan bəri gördüyü eyni yuxunu doyunca seyr edib həmişəki kimi axşam saat 6-da ayıldı. Elə bil yuxu ilə sözləşmişdilər. Hər gün saat 2-də – gündüz saat ikidə – gecəymiş kimi soyunub yerinə girər, gözlərini yumar, saat 6-da isə gözlərini açıb yuxudan oyanardı. Eyni

yuxu, eyni əhval və bir də yuxudan sonrakı eyni ovqat, ağzındakı eyni dad... Nə üçün belə bir ahəngə tabe olmuşdu – bilmirdi. Günorta yatanlara həmişə qərribə baxmışdı. İndi isə özü hər gün öhdəlik götürmüş adam kimi eyni vaxtda yuxu ilə görüşə tələsirdi.

Yuxu bu idi. Uşaqlıq və yeniyetməlik çağının çox qısa bir vaxtını keçirdiyi evlərində özünü görürdü. Küçəyə çıxan bağlı balkonları vardı, balkonun da düz qabağında ensiz küçənin o biri tərəfində qoşa tut ağacı necə deyirlər, «göylərə baş vururdu». Yuxu dərinləşdikcə tut ağacları eynən o vaxtkı kimi canlanır, yarpaqlar sıxlaşır, budaq budağa calanır və bu budaqlar öz yaşıl əlləri ilə özlərini balkonun açıq pəncərəsindən içəri dürtürdü. Balkondakı əşyalar rəng almağa başlayırdı. Bu onun kiçik yazı masası, bu kətil, bu məktəb çantası, bir-iki kitab, dəftərlər... Anası mətbəxdə olardı. Bu yuxunun özəlliyi ondaydı ki, o bu yuxunun içində öz indiki halını heç cür unutmurdu. Yuxuda adətən hər şeyi unudursan, o isə yox, kim olduğunu, hansı yaşın içində olduğunu, hansı maraq və ehtirasların sahibi olduğu bir an belə yadından çıxmırdı. Həm o vaxtkı uşaq idi, həm də bu günkü ortayaşlı, həyatını artıq yaxşı-pis qurmuş qələm əhli, ədəbiyyat adamı...

Yuxunun dərin və mürəkkəb bir quruluşu yox idi. Çox sadə və sadə olduğu qədər də cazibədar idi. Onun üçün doğma idi. Əllərini yazı masasına sürtər, hətta bəzən cəhd edib adını da tozlu masa üstündə yazardı. Kitabları bir-bir götürüb sığallayar, məhəbbətlə tut ağacının budaqlarını, yarpaqlarını tumarlayardı. Belə etdiyi zaman o bilirdi ki, yuxunu görmək üçün eyni vaxtda yerinə girən ortayaşlı həmən o adamdır. Və birdən başlardı bu balkonda atılıb-düşməyə. Bu zaman isə ortayaşlı kişi itər, o uşaq, böyük bir coşqu və həvəslə, anası deyən tərzdə, şuluqluq eləməyə başlardı.

– A bala, bəsdə şuluq elədin. Sakit ol. Özünə yazığın gəlmir, bizə yazığın gəlsin.

Anasının guya ki, zəhmli səsi mətbəxdən, əslində isə uzaqdakı illərin o tayından zəifləyə-zəifləyə amma hələ gəldikcə o daha böyük şövqlə ayaqlarına güc verərdi, balkondakı səs-küy ən yüksək həddinə çatanda isə anası durub məcbur olardı mətbəxdən balkona gələrdi, üz-gözünə son dərəcə ciddi bir ifadə verib, qorxulu-qorxulu pıçıldardı. Və yuxunun kulminasiyası da bu pıçılığın mahiyyətində idi. Pıçılıq bu idi:

– Bəsdə, a bala, bu qədər atdanıb-düşmə daha. Balkon uçar. Sən istəyirsən ki, balkon uçsun?! Bax bu sonuncu sözlər idi onu hər gün günortanın oğlan çağı yuxu ilə görüşə aparmağa məcbur edən qüvvə. «Balkon uçar».

Yuxu olanda nə olar?! Möcüzə onda idi ki, anasının bu sözlərindən sonra balkon həqiqətən tut ağaclarının onu buraxmaq istəməyən budaqlarından silkinib, o boyda binadan ayrılar (ev ikinci mərtəbədə idi), vertolyot kimi dimdik göyə ucalar və burnunu dəniz tərəfə tutub uçmağa başlayardı, o da balkonun içində. Anası evin bir balkon boyda açıq qalmış ağzında durub onun ardınca baxa-baxa yenə deyirdi: bəsdə, a gədə, əl çək bu həngamələrindən, hara gedirsən?.. Hər dəfə axşam saat 6-ya qədər, yəni yuxudan ayılana qədər uçuşca ləzzətlə uçardı. Saat 6-da isə yuxudan ayılmaq vaxtı gəlirdi və o gözlərini açan kimi haman eyni ovqat, o həmişəki məhrəm duyğular, narahat fikirlər yenə beyninə hakim kəsilirdi. Bu fikirlərin canı belə idi ki, bizim yaşadığımız və tanıdığımız dünya öz mövcudluğunda tək deyil. Onunla bərabər ona qismən bənzər digər dünyalar da sonsuz fəzada mövcuddurlar. Hətta bizim hər birimiz o biri paralel dünyalarda tamam başqa-başqa tərzlərdə öz yaşamağımızı davam etdiririk. O xatırlayırdı ki, nə zamansa həkim olmağı arzulamışdı. Necə oldu ki, sonralar gedib filoloq oldu – bunu artıq xatırlamır. Yəqin indi o biri dünyaların birində həkimdir. Həkim olmağı niyyət etməsi isə – bu yaxşı yadındadı – qonşularında yaşadı vardı, adı Nizami idi, onun ölümündən sonra olmuşdu...

Nizami ilə bir həyətdə qonşu idilər. Həyətin böyründəki ayrıca pilləkən birbaşa onların mənzilinə aparırdı, Nizamigil isə həyətdən keçib ümumi pilləkənlə yuxarı, ikinci mərtəbədəki evlərinə qalxırdılar. Balaca həyət günün çox balaca hissəsi – bu adətən günortaya qədər bir, ya iki saat çəkərdi – ancaq onlara məxsus olardı. Qonşular kimi işdə, kimi bazar-dükanda... Bəzən bu həyət də onlara darlıq edərdi. Nizami onu küçəyə alışırdı. Nizami daha çox sərbəst idi, müstəqil idi və ən vacibi, nəzarətsiz idi.

O isə... Bir tərəfdən anasının yuxarıdan daim onu axtaran narahat baxışları, digər tərəfdən axşam

işdən geri dönmə zəhmli atasına «satılmaq» qorxusu. Nizami bu qorxulardan azad idi. Başının üstünü qılınc kimi alan hərəkətlər, gediş-gəlişinə sərhəd qoyanlar yoxdu.

Hələ heç məktəbə də getmirdilər. Nizamiyə atası qırmızı-göy rəngdə iki çarxlı velosiped almışdı. Bu o zaman üçün əsl «Mercedes» idi. Əlbəttə ki, onlar həyətdə bu velosipedi dəqiqədə bir silib-silib üfürür, zınqrovunu çala-çala «yüyən»indən tutub dövrələmə – ortadakı yekə su krantının ətrafında gəzdirdilər. Əlbəttə ki, bunlar Nizami üçün çox az idi. Axırda günlərin bir günü velosiped onları küçəyə çıxartdı.

Küçə geniş bir dünya idi. Ucu-bucağı yox idi. Hətta hərdən – bu gün bu nə qədər qərribə görünsə də – bir-iki maşın da gəlib keçirdi evlərinin qabağından. Adamlar sağa gedirdilər, sola gedirdilər, danışıq səsləri, deyişmələr, gülüşlərin içindən doğma, əziz bir səs də gündə bir dəfə sıyrılıb ucalırdı, miss kimi zil bir səs: «Marooojni!» Dondurma satan məhlədən beləcə özünün əsl zəfər yürüşünü bu səsin müşayiəti ilə içindəki buz parçalarının üstünə, altına necə gəldi yığışmış meyvəli, qəhvəli, südlü dondurmalarla dolu təkərli dondurma arabasını itələyə-itələyə keçib gedirdi.

Yaddaşında daşlaşıb qalmış daha bir şey var idi. İsti yay günlərində qol-budaqlı, yaşıl yarpaqlı qoşa tut ağacının yarpaqları arasından küçəyə süzülən gün işığı. Göy üzündən keçib gedən günəş elə bil bu bir neçə işıq parçasını salıb itirib, yaddan çıxarıb gedirdi. Çünki günəş evlərinin başı üstündən çəkiləndə belə bu işıq parçaları hələ bir müddət yaşıl yarpaqların arasından öz süzülməklərində olurdular.

Vəssəlam. Yuxu ilə görüş onu bu uzaq illərə aparırdı. Hə, bir məqam yaddan çıxdı. Küçəyə çıxdıqları o ilk gün Nizami elə birdən, nə mənə, nə sənə, velosipedinə minib bərk-bərk və tez-tez pedalları tərpedə-tərpedə, sağa, sola yırğalana-yırğalana odu hey gedib haralara çıxdı, gözdən itdi, bilinmədi, amma bir müddət sonra yenə görüldü; bu dəfə velosiped daha tarazlı hərəkət edirdi. Gəlib düz onun yanında qəfildən saxladı velosipedi:

– Otur! – dedi. – İndi də sən sür.

– Yox. – O dedi. – Mən bacarmaram.

– Otur. – Nizami qətiyyətlə təkrar elədi.

Zorla onu velosipedə mindirib hər iki əli ilə tarazlığını saxlamağa kömək edə-edə (o isə yavaş-yavaş uzaqlaşdı):

– İrəli, ancaq irəli bax, ayaqlarının altına baxma. İrəli...

Nizaminin səsi artıq çox arxada idi...

O gün yenə də adəti üzrə axşam saat 6-da gözlərini açdı. Bir an olur, adam bilmir ki, indicə ayrıldığı, uzaqlaşdığı yuxunun hələ içindəsən, yoxsa yox. Yavaş-yavaş özünə gəlirsən. Bax, belə bir an qəflətən o biri otaqdan bir tanış səs gəldi. Ruhu qədər tanış və doğma bir səs. O biri otaqda heç kim olmamalı idi. Amma o and içə bilirdi ki, bu səsi aydın şəkildə eşitdi. Anasının səsi idi:

– Kamal, bala, necəsən?

Bu yəqin ki, bir təkan oldu. Həmmən axşam köhnə məhləyə, vaxtilə yaşadıkları evin yanına getməyi qərara aldı. Düzdü, oradan köçəndən sonra yenə nə isə onu oradan özünə tərəf ahənribə kimi çəkirdi. Amma heç zaman bu axşamkı kimi dözülməz olmamışdı.

Aşağıdan burulub üzüyuxarı qalxdı. Köhnə evlərinin yanına çatanda artıq qaranlıq düşmüşdü. Bütün yolu günəş işığının çəkildiyi, qaranlığın isə hələ tam düşmədiyi bir vaxtda gəlmişdi. Evin qabağı, elə küçənin özü də (o biri tində, mağaza olan yerdə bir balaca işıq vardı, o işığı nəzərə almasaq) qaranlıq içində idi. O bu qaranlıqda iki şeyi ancaq seçə bildi. Tut ağaclarının ikisi də yox olmuşdu, onları kökündən mişarlamışdılar. Bir də ikinci mərtəbədəki balkonları artıq bağlı şüşəbənd deyildi, açıq balkon idi.

Uzaqdan o adamı görəndə ona elə gəldi ki, bir-birlərini tanıyırlar. Doğma nə isə var idi – duruşunda, bəlkə geyimində. Hər halda ona oxşayışı şübhə doğurmadı. Bir müddət uzaqdan-uzağa bir-birilərini seyr etdilər. Sonra ikisi də eyni vaxtda bir-birinə tərəf gəlməyə başladı. Qoşa tut ağacının mişarlanmış gövdələrinin ortasında üzbəüz durdular. Birdən yuxarıdakı mərtəbələrin hansı otağındansa işıq gəldi. Hər ikisi gözlərinə, üzlərinə düşən bu qəfil işıq topasından başlarını

qaçırdıb yana çəkildilər. Qaranlıq olsa da artıq üz-gözləri, saçları, burun-qulaqları bir az daha aydın görünməyə başladı. Oxşarlığın dərəcəsi hər ikisinə əyan oldu.

– Kibritin olar? – İkinci adam zənlə baxıb birinci adamdan soruşdu. Səsinə bilərəkdən bir az laübalilik qatdı.

O, əlini cibinə salıb alışqan çıxardı, ona uzatdı.

O, siqareti yandırmağa tələsmədi. Pencəyinin cibindən bir siqaret qutusu çıxarıb içindən birini götürdü, sonra qutunu ona sarı tutdu:

– Çəkirsən?

Könlü istəmirdi, ancaq bir siqaret də o götürdü. Qutunu eşələyəndə üstündəki adı oxuyub duruxdu, amma üstünü vurmadı. Siqaretin adı «Şipka» idi. Bolqar siqareti. Gənclik illərinin unudulmaz dadlarından biri.

– İndi bu siqareti tapmaq olmur.

Alışqanın işığı bir anlıq hər ikisinin üzünü yenə də bu qaranlığın içindən çəkib çıxardı. Siqaret yandırmaqla məşğul olsalar da, əslində bu ani işıqda bir-birinin sifətini daha aydınca görmək istədiklərindən altdan-altdan, tələsik bir-birinin üzünə diqqət etdilər.

Odun işığı söndü. Siqaretlərini yandıra bilməmişdilər. Bir müddət ikisi də susub ciddi-cəhdlə ciyərlərini siqaret tüstüsü ilə doldurmaqla məşğul oldu.

– Biz tərəflərdə xeyir ola? – O nəhayət soruşdu. Yaxın adamdan soruşan kimi soruşdu.

– Heç, elə-belə. Yol gedirdim...

Onun tüstü ilə dolu ağızından tüstünün öz üstünə bulud kimi alıb gətirdiyi qəribə bir səs çıxdı. Təxminən «belə de...» mənasına uyğun gəlirdi.

– Mən elə bildim adam axtarırsan.

– Belə də... Buralarda bir tanış olurdu.

– Sən elə özün də tanış gəlirsən mənə. Adın nədi?

– Elə sən də... Mənim adım?

– Əlbəttə. Burda bizdən başqa adam var?

– Mənim adım... Kamal.

– Doğrudan? Aşağı ki. Mən də Kamalam. Bizim məhlədə yaşayır axtardığın adam?

– Yox, heç kimi axtarmıram. Elə-belə tanış idi. Sən özün... buralarda yaşayırsan?

Cavab onu diksindirirdi.

– O balkon mənimdi.

Əlini uzadıb qarşı tərəfdə ikinci mərtəbədəki tanış, amma açıq balkonu göstərdi.

Siqaretin var gücülə ciyərinə çəkdiyi tüstüsü onu boğdu, öskürdü.

– Çoxdan çəkmirsən deyəsən? – Yeni tanış soruşdu.

– Çoxdan, çoxdan... – o cavab verdi.

Diqqətlə bir-birini süzdülər. Heç bilmədi ki, necə oldu belə bir təklif etdi:

– Mən üzünü aşağı gedəcək idim. İstəsən gedək mənimlə. Azdrama tərəfə.

– Gedək. – O tez razı oldu. Düşündü ki, bu yerdən uzaqlaşmaq lazımdı. Bu açıq balkonun üzübüzündə daha dayana bilməyəcəyini anladı.

Mirzə Fətəli küçəsi ilə geri dönüb bir xeyli getdilər, Mirzağa Əliyev küçəsinə çatanda üzünü aşağı döndülər.

– Aşağıda, Çadrovıda (Mirzəğa Əliyev küçəsində) əntiqə pivnoy var. Mən elə ora gedirdim.

Pivələyək?

– Getdik.

Üzünə aşağı gələn Azdramanı sol tərəfdə buraxdılar və elə tindəcə neçə-neçə illər bundan öncəki məşhur pivəxanaya çatdılar. O nədənsə əmin idi ki, bu pivəxana artıq çoxdan sökülüb gedib, yerində isə poçtxana tikiblər.

– Şəhərdə yeganə yerdə ki, qışda pivəni çaynıkdə isidib verirlər. İçmişən?

Əlbəttə içmişdi. Amma o zamanlar.

– İçmişəm, – dedi.

Həmən pivəxana idi ki, vardı. Piştaxta, stollar – hamısı öz yerində, balıq da hamankı şor balıq, bişmiş noxud da az qala hamankı idi.

- Mən əvvəl elə bildim... qızbazlığa gəlmişən bizim məhləyə. – O gülümsədi. Təbəssüm yaraşdı ona.
- Yox.
- Nolar?! Olanda olur. Sən... şey eləmə. Nolar ki.
- Yol keçirdim...
- Əccəb eləyirdin.
- Dedim, görüm səni hardan tanıyıram. – Onun da üzünə xoş bir təbəssüm qondu. Ürəyində «deyəsən mənə inanmır» düşündü.
- Yadına düşdü?
- Yox. Bəs sənin?
- Mənim də yadıma düşmədi.

Pivədən qurtum-qurtum içdikcə canlarına rahatlıq qarışıq bir yumşaqlığın keçməsinə hiss etdilər. Amma balıq bir az çox duzlu idi.

- Duzu çoxdu, – o təsdiq elədi.
- Sən hardasan? Yəni... harda işləyirsən?
- Mən?
- Burda bizdən başqa adam var? – O bayaq məhlədə, balkonun altında aldığı zərbəni qaytardı. Amma şuxluqla qaytardı. Ətrafa boylandı. O biri masada iki-bir, üç-bir əyləşənləri guya baxdı, görmədi.
- Mən özüm yazı-pozu adamıyam. Elmdə, ədəbiyyatda... Belə də...
- Aaaaa... – O əlində çəkdiyi siqareti söndürdü, ciddiləşdi. «Şipka» artıq pivə stəkanlarının, noxud, balıq qablarının arasında əzişmiş bir halda sürətlə arıqlamaqda idi. Qutudan özü kimi əzik bir siqaret çıxartdı. Barmaqlarının arasında ova-ova:
- Mən də nə zamansa istəmişdim yazı-pozu adamı olum, inanırsan?! Şeir zad da yazırdım bir ara. Məktəbdə! Sonra isə...

Sonrasını ona elə gəldi ki, o bilir.

- ... sonra isə həkim olmaq qərarına gəldim. – Sözüünü fikirli-fikirli bitirdi.

O bilmədi ki, bu sözləri ilk dəfə gördüyü bu adama nə üçün danışır. «Yazı-pozu» sözü onu tərpətmişdi.

O isə «həkim» sözündən tutuldu. Özünün yeniyetməlik arzusu yenə yadına düşdü. Nizamini xatırladı. Xəstəxana palatasında ölümcül bıçaq yarasından tabsız-tavansız uzanıb ağır-ağır can verən ilk uşaqlıq dostu Nizamini. Haman gün idi. O, qərara gəldi ki, hökmən həkim olacaq.

- Ədəbiyyat deyirsən. Bu pivnoya vaxtilə bilirsən kimlər gəlib? – Onun gözləri məhəbbətlə işıqlandı. – Əlağa Vahid... Sənin özünün kitabın-zadın var?

Onunla danışmaq xüsusi bir ləzzət idi. Bilmirdi niyə, amma bu belə idi. Unudulmuş bir dad ağıza, dodağa, dilə necə qayıdırsa bu görüş də onun üçün həmən dad idi. Amma – onunla ədəbiyyat barədə heç danışmaq istəmirdi. Nə olur-olsun, tək ədəbiyyatdan danışmayaq. Ordan-burdan danışaq, uşaqlıqdan, qocalıqdan, məhlədən, şəhərdən, qızlardan... Tək bir ədəbiyyatdan başqa nədən istərsə. Özünü də ona görə yox ki, məhz bu yeni tanış, adaşı ilə ədəbiyyatdan danışmağı ona müsibəti-Kərbəla kimi gəlirdi. Yox, yox, bir də yox. Ümumən ədəbiyyat barədə danışmaq onun üçün həmişə məşəqqət idi və məşəqqətdən başqa bir şey deyildi.

Birinci sualı çoxmənalı bir tərzdə cavabsız buraxdı. Elə bildi ki, məsələ həll olundu. Ancaq növbəti sual onu az qala əsəbiləşdirdi:

- Ən çox sevdiyin yazıçı kimdi?

Heç bilmədi ki, nə üçün düzgün, səmimi cavab verdi. Yəqin əsəbiləşdiyi üçün belə oldu. Ona elə gəldi ki, tanınmaz və əlçatmaz bir yüksəkliyin soyuq hənirtisi adaşının ədəbiyyat təşnəsini söndürər:

- Borxes! – cavab verdi və bununla ədəbiyyat söhbətini xətm eləmək istədi.

Bax elə bu an onu əməlli-başlı çaşdıran haman məqam baş verdi. Təəccübdən ağzı açıq qaldı.

Heç gözləmədiyi halda adaşı qımışıb:

- Argentinəli Borxes... Xorxe Luis Borxes! – dedi.

Bunu o heç gözləmirdi. Əlağa Vahiddən bir sıçrayışda gəlib Borxesin yanında durasan. Adaşının üzünə baxdı. Özün də qımışa-qımışa. Həm qəribə idi, həm ağlasığmaz. Niyəsə birdən ona qarşısıalınmaz bir həvəs gəldi. Eləcənə ədəbiyyatdan danışmaq istəyi beyninə, canına hakim kəsildi. Özü də məhz onunla danışmaq istədi.

«Deyəsən mənim Borxesi tanımağım onu heyrətə saldı». – O düşündü.

– Argentinalı Borxes... – O da təkrar elədi. Təəccübü hələ tam keçməmişdi.

– Niyə məhz Borxes? – Adaşı sual dolu gözlərini onun üzünə dikdi.

– Yaxşı sualdı. Bilirsən, mənə elə gəlir ki, Borxes heç kimə bənzəmir. O birilər bir-birinə bənzəyirlər. Borxes isə yox. O birilər bir-birinə ona görə bənzəmirlər ki, onlar oxşar süjetlər yazırlar...

Nəfəsini dərdi, pivədən iki-üç qurtum az qala həsrətlə içdi, bir siqaret yandırmaq istədi, amma fikrindən daşındı. Onun maraqlı dolu üzünə baxıb sözünə əvvəlki həvəslə davam etdi:

–... hə... , ona görə bənzəmirlər ki, oxşar süjetlər yazırlar. O birilər ona görə bir-birinə bənzəyirlər ki, ümumiyyətlə süjet yazırlar.

Yenə siqaret paçkasını ələşdirdi. Paçkadakı son siqreti götürüb yenidən yerinə qaytarmaq istədi:

– Bu isə mənim üçün maraqsızdır. «Şipka» qaldı?

– Eybi yox, sən çək, buradan almaq olar. Alarıq.

Siqreti yandırdı. Dərin bir qullab vurdu. Artıq ona çox şey yavaş-yavaş əyan olmağa başlayırdı.

Amma sual verməyə qorxurdu. Belə bir haldan qorxurdu ki, verəcəyi sualın cavabını o özü çoxdan bilir. Düşündü: «gəlsənə belə bir təcrübə edim?! Görək düz tapmışam, ya yox?...»

– Sənin nə zaman həkimlik beyninə düşdü, yadındadı?

Və cavabı gözləmədən:

– Mərc gəlləm ki, bu, xəstəxanada olub, – dedi və pivə bokalını sağlığa qaldıran kimi qaldırıb təntənə ilə onun üzünə baxdı.

Yediyi noxud az qaldı onun boğazında qalsın, düşündü: «Hardan bilir?» Sonra ürəyi yerinə gəldi. Düşündü ki, «Həkimlik adamın yadına harda düşər, xəstəxanada düşər də...»

– Hardan bildin? – Ani sükutdan sonra soruşdu.

– Xəstəxanada... Nizaminin ölümündən sonra.

– Sən... Nizamini tanıyırdın? – O artıq çaşqın deyildi, sonsuz marağını isə gizlətmək belə istəmirdi.

– Tanıyırdım. Sakit ol. Sakit ol, qulaq as. Qulaq as. Mən...

Amma sözünün davamını gətirmədi. «Nəyə lazımdı?» təəssüflə düşündü. Elə bil heydən düşdü.

Uçan balkon və o balkonun içində özü gəldi durdu gözlərinin düz qabağında. Susdu.

– Düz deyirsən, Nizami ölən gün idi, mən bu fikrə gəldim. Həkim olmaq ən böyük arzum idi. Üç dəfə Tibb Universitetinə qəbula getdim, kəsildim. Başqa heç yer gözümdə deyildi. Niyə – bilmədim. Arzum ürəyimdə qaldı, anam özünə dərd elədi...

O, Nizaminin gözlərini xatırladı. Xəzər dənizinin suları kimi masmavi gözlərini.

Gözləri açıq qalmışdı. O isə heç cür anlaya bilmirdi ki, Nizaminin ata-anası, bacıları nə üçün birdən zar-zar ağlaşmağa başladılar. «O ki hələ ölməyib, hələ ölməyib. Gözləri axı hələ açıqdı».

Beynindən ancaq bunlar keçirdi. Nəhayət, həkimlərdən biri əlini sürtüb Nizaminin gözlərini qapadı. Bu mavi gözlər son dəfə ona baxdı, lap uşaqlıqda velosiped sürdükləri vaxtdakı kimi «irəli, ancaq irəli bax» son dəfə səssiz-səmirsiz bu sözləri pıçıldadı və çox asanlıqla yumuldu.

– Mən də vaxt vardı, həkim olmaq istəyirdim. Amma heç vaxt bu barədə ciddi düşünmədim.

İmtahan verməyə də getmədim.

– Mən isə getdim. – O hansısa məchul bir nöqtəyə gözünü dikərək fikirli – fikirli dilləndi. –

Bəlkə də elə buna görə həyatım alınmadı. Bilirsən, – o dikəldi – mən tez-tez bir yuxu görürəm...

Onun damarlarında az qala qanı dondu.

– ... balkonumuzu görürəm. Tut ağaclarını, Nizamini, Nizaminin qırmızı-sarı velosipedini...

Balaca uşaq idim. Balkonda sakit durmazdım, elə hey atdanıb düşərdim. Anam da hər dəfə deyirdi: a gədə, balkon uçdu, sakit ol. Bundan sonra yuxumda hər dəfə görürəm ki, balkon həqiqətən mənim təpik səslərimdən uçub küçəyə dağılır, anam hövlnak küçəyə qaçır, mənə taxta-

tuxtanın, dəmir parçalarının arasından həyəcan içində rəngi qaçmış halda çıxarmağa çalışır. «Kamal, bala, necəsən?» deyir. Səsi qulağımdan heç getmir.

– Qəribə yuxudu, – dedi və düşündü: « tez buradan getmək lazımdır. Bura mənim yerim deyil». O hiss elədi ki, adaşı yorğunlaşmış. Elə özü də artıq qəribə bir halda idi. Xəstəxana söhbəti iləmi, yoxsa pivə iləmi gələn qurtum-qurtum, cümlə-cümlə gərginlik çıxıb canından hələ də getməmişdi, niyə, nə üçün – bu suallara cavabı yox idi.

– Gedək? – O soruşdu.

– Gedək: – O cavab verdi.

Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir yaz gecəsi idi. Şəhərdə havalar yavaş-yavaş istiləşməyə başlayır, adamlar ağır geyimlərini soyunurdu. Soyuq olmağına artıq soyuq deyildi, amma ağacların bəzisi yüngülvari istiyə aldanıb tumurcuq açmağa hazırlaşmışdı. Səni səndən yaxşı tanıyan adama necə nifrət edərsənsə onlar da eynən o cür, ürəklərində bir-birinə nifrət, bir-birinin üzünə belə baxmaq istəmirdilər. Sağollaşmadan getməyi ikisi də beynindən eyni zamanda keçirdi. «Belə yaxşıdı». «Əlbəttə, belə yaxşıdı. Görəsən kim kimin yuxusudu?»

Qəfildən... «Ah, unuttum» – deyərək beynindən sürətlə bu fikir keçdi:

– Unuttum. Alışqanı unuttum. İndi gəlirəm... – deyərək o, pivəxanaya qayıtdı.

Nədənsə o da onun arxasınca getdi. İkisi də qayıdıb yenidən pivəxanaya girdilər.

... Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir payız gecəsi idi. Havalar üzünə soyuğa doğru gedirdi, adamlar da başlamışdılar yavaş-yavaş plaş-paltoya keçirdilər. Ağaclar kədərli yarpaq və çiçəklərinə nəzər yetirir, yaxındakı şaxtalardan qoruna bilməyəcəklərini özlərinə dərd edirdilər. Səni səndən yaxşı tanıyan adamı necə seversənsə, onlar da ürəklərində coşqun və anlaşılmaz məhəbbət bir-birinin üzünə diqqət və qayğıyla baxdılar.

– Gedək bizə. Vallah düz deyirəm. Bizim ev yaxındadı.

– Yox, sağ ol. Gecdi daha. Çox xoş bir gecə oldu. Sağ ol. Özündən muğayət ol.

– Elə sən də özündən muğayət ol.

Yenə də həməni diqqət və məhəbbətlə bir-birinə baxdılar. Sonra möhkəm-möhkəm əl sıxıb ayrıldılar, hər biri dönüb öz yolu ilə çıxıb getdi.

DƏVƏ YAĞIŞI

Bu gün axşam xəbərlərin sonunda hava haqda məlumatı bütün şəhər dinlədi və rahatlıqla köks ötürdü. «Sabah – xəbərdə deyilirdi – göydən yerə dəvə yağajaq». İki gün əvvəl göydən yerə şir yağmışdı və bu daha təhlükəli idi.

Şirləri bu dəfə də birtəhər aldadıb – əslində bu onların ən çox zəhləsi gedən bir şey idi, buna ovsunlamaq deyirdilər – ağızlarını heyvanxanaya döndərmişdilər. Amma heç də hamısına qəfəs çatmamışdı. Ona görə də indi şəhərin ən böyük problemi beş-beş, on-on bir qəfəsdə daldalanan bu şirləri ovsundan hələ tam ayılmamış birtəhər hardasa yerləşdirmək olmuşdu. Müxtəlif təkliflər gəlirdi və hər bir təklif o saat müxtəlif TV-lər tərəfindən ictimai müzakirəyə çıxarılırdı. Təkliflərin ən maraqlısı bu idi və deyəsən Elmlər Akademiyasından gəlmişdi.

— Şirləri öyrədir onlardan əsl döyüşçülər dəstəsi yaratmaq lazımdır. Şir dili bilənləri, hərbiçiləri bu işə jəlb etmək məqsədəuyğun olardı.

Yeni, böyük zoopark tikib şirləri ora yerləşdirmək, şirlər üçün ərazi, başqa sözlə, əsl savanna yaratmaq, təbii şəkildə ətraf təbiəti şirlərin həyat tərzinə uyğunlaşdırmaq təklifi ilə Mədəniyyət Nazirliyi çıxış etdi. Özü də bu işə xarici investisiyaların jəlb olunma zərurətini də ortaya atdı.

Bir qədər kəskin, hətta çoxuna bu, qəddar qərar kimi gəlirdi, təklifi müştərək «Xəz – Dəri – Kürk» «Azad Müstəvi» Birləşməsinin işəçiləri verdi:

– Şirləri öldürüb, dərilərini ixraj etmək şəhərə çox

jiddi ulduz axını gətirər...

Təkliflərdən biri kifayət qədər gülməli olduğundan hətta televiziya diktoru bu təklifi səsləndirərkən təbəssümünü heç jürə gizlədə bilməmişdi:
– Şirlər üçün məktəb açmaq lazımdır. Onların dilində tədris aparmaq, onların mədəniyyətini inkişaf etdirmək biz insananların irqi borjudur. – Bu təklifi də Heyvanları Müdafiə Komitəsi Təhsil Nazirliyi ilə bir yerdə irəli sürmüşdü.

...Dəvələr dolu kimi yağır. Ovsunçulara şirlərlə iki gün əvvəl bütün güjlərini sərf etdikləri üçün dinjəlmək, özlərinə gəlmək ijasəsi verilmişdisə də, dəvə yağışı gejdən bir daha onların, yəni ovsunçuların köməyindən istifadə etmək məsələsi ortaya çıxdı.

Göydən düşə-düşə bir dəvə o birinə deyirdi:

— Bu insananlar heç də qorxaq deyilmişlər.

O biri cavab vermək istədi:

— Bəs sən bilmirdin ki... – sözünü bitirə bilmədi, çünki

guppultuyla yerə dəydi, tez vurnuxub ayaqları üstə qalxdı. Ora-bura boylanıb gördü ki, o biri dəvələr də onun kimi yıxılıb böyrü üstə qalıblar – görünür yerə enərkən düzgün aerodinamik avtozərbə mövqeyi seçmədiklərinə görə – o birilər düzgün mövqe seçənlər güjlə də olsa ayağa qalxır, onun kimi tez özünə gələnlərin isə deyəsən heç nə vejlərinə deyil, donqarlarını dik tutub, odu ha səhrada yelkən kimi enib-qalxıb ora-bura qaçışırlar. Hər biri öz jərgə yoldaşını arayıb. Ovsunçular gələnjən – belə bir anlaşılmaz - hərjəmərlikmi deyək, anlaşılmazlıqmı deyək – davam etdi.

Ovsunçular yarıyuxulu idilər və deyəsən ovsunları özləri bunu istəyən kimi kar etmirdi, bir sözlə dəvələrin hələ ki, biri də könüllü şəkildə gəlib «Maqnuş –180» — istifadəyə buraxılmış bu yenijə buraxılmış elektromaqnit mühərrikli nəhəng aerobuslara girmək istəmirdilər.

– Lap elə gəlib girdilər bu maşına, sonrası nə olsun? – deyə ovsunçular deyindirilər – hara aparajağıq bunları ?!

– Əvvəl savannanı yaratmaq lazım idi, sonra bunlar barədə fikirləşmək olardı.

– Şirlər, bunları şirlərin yanına buraxmaq həngamə o zamandı. Biz də dinjələrdik.

Dəvə yağışı nəhayət ki, kəsdi. Qəfəsdəki şirlər az qala ağızlarının suyu axa-axa «Maqnuş – 180» – lardan quzu kimi aşağı hoppanan dəvələrə baxır, ürəklərində gülməklərini güjlə saxlayırdılar. Doğrudan da dəvələri ovsunçular nəhayət ki, bir təhər ovsunlayıb gətirib yığırdılar heyvanxananın qabağına. Yaxın ətrafda yaşayan insananlar tək-tək, jüt-jüt, ürəklənən irəli çıxıb, jəsəreti çatmayan uzaqdan bu mənzərəni durub seyr edirdilər.

– Dəvə ətinin yaxşı qutabı olur. «...Mətbəxləri» kitabında görmüsən? — Yaşlı bir insanan əlindən tutduğu nəvəsinin üzünü dəvələrə sarı döndərdi. Uşaq heç jür yola gəlib dəvəyə baxmaq istəmirdi, ağlayıb dururdu, evə qayıtmaq istəyirdi, qorxmışdu nədi?!

– Bax, bu, dəvədir – deyə insanan nəvəsinin könlünü almaq istəyirdi və bir gözü ilə də əlində işi olmayan bir ovsunçu axtarırdı ki, uşağı yola gətirsin, onun ürəyinə girib dəvəyə maraq yaratsın. Amma bütün ovsunçular dəvələrlə məşğul idi.

– Evə istəyirəm, evə gedək – Uşaq get-gedə daha da israrlı olurdu.

— Ay səni, bir bax, axı sən heç zaman əsl dəvə görməmişən.

— İstəmirəm bu dəvəni. Mən evə istəyirəm. İndi « Səhrada gəmi» başlayacaq. Evə gedək...

Niyə görməmişəm. Mən dəvə görmüşəm...

«Səhrada gəmi» son zamanların ən dəbdə olan, ən sevilən virvizual filmi idi. İçinə jürbəjür

heyvanlar dolmuş gəmi səhra ilə qumluqda «üzür» və sənin istəyinlə televizor ekranından keçib bir başa otağın içinə girə bilirdi. Virvizual ekran son texniki nailiyyət idi və çox da bahaya başa gələn ləzzət idi. Baba bütün sonrakı təqaüdünü bir yerə toplayıb ailəyə kömək etməsəydi bu ekranı almaq mümkün olmayajardı. Nəvə çox yalvarmışdı. Amma açıq demək lazımdır ki, babanın özündə də az yox idi, o da get-gedə öz uşaqlığına daha çox yaxınlaşırdı. Virvizual ekrana baxmaq ondan ötrü də çox maraqlı idi. Bu ekran bütün ailə büdcəsinin ziyanına — Ana heç jür razı olmurdu, güjlə baba onu dilə tutdu, sonra isə Ana Uşağın göz yaşlarına dözmədi — bəli, məhz büdcənin ziyanına alınmışdı və indi nəvəsi evə həmin «Səhrada gəmi» filminin növbəti seriyasına baxmağa jan atırdı.

— Ay səni, dəjəlsən ki, dəjəl. Yaxşı, gedək evə. Bu dəvə axı sənin o gəmindəki dəvədən deyil. Bu həqiqi dəvədi. O isə...Eh...

— Yox, o dəvə yaxşıdır. O mənim dostumdur. Mənimlə danışır. O məni gözləyir.

Ovsunçular, nəhayət, dəvələrin hamısını - bir –ikisi, hələ bəlkə daha çoxu tapılmamışdı – heyvanxananın qabağına yığdılar. Kiçik bir müşavirə keçirdilər:

– Olan – qalan güjümüz çatajaqmı bu dəvələri şirlər üçün toxunulmaz edək?! Odur bax, nejə gözləri ilə yeyirlər bu yazıqları...

– Yox, güjümüz çatmayajaq. Şirlərin qarnını ovsunla doldura bilmərik.

– Vəziyyətdən çıxış yolu görürsünüzümü?

Məsələ belə qoyulurdu və bütün ovsunçular taqətsiz halda bu suala javab axtarırdılar.

Elə bu zaman Baba ilə Uşaq gəlib Damdabajalar küçəsindəki evlərinə çatdılar. Uşaq yamanja tələsirdi. Baba isə, artıq onun yorğunluğu aşkar hiss olunurdu, ayaqlarını belə güjlə çəkirdi. Gəl, gəl gejkirik.

Saat Günəş vaxtından Ay vaxtına keçdi. Buludlar göy üzündə şahə qalxıb dondular. Şəhər ətrafi səhradibi evlər bir-bir üzə çıxdı.

– Vaxtdı. Tez ol, baba, tez ol... – Uşaq lap səbirsizləşdi.

– Gəlirəm, ay səni. Bir dayan görüm, sən məni lap karıxdırdın.

Qapını onlara açan Ananın üzünə Uşağı görən kimi ilıq və bir az da narahət təbəssüm qondu: «Buna nə olub?»

Tez-tələsik özünü ananın yanından içəri dürtən uşaq bir təhər

özünü virvizual ekranın yanına çatdırdı. «Mən gəldim» tanıma sözünü elə qışqırdı ki, evdəki əşyalar da az qaldı jingildəsin. Virvizual ekran dərhal işıqlandı. Uşaq elə durduğu yerdəjə donub qaldı, gözlərini ekrana dikdi, elə bil bu dəqiqə onu yeyəjkədi, yanında gəlib səssizjə kresloya özünü yetirən Babaya astaja:

Baba, bax. İndi özün görəjkəsən. Bu dəvə o dəvələrdən daha gözəldi – dedi.

Ovsunçuların ayaqüstü müşavirəsində son sözü Şəhər «İnsasanlarla heyvanlar arasındakı münaqişələrin Çözüm Komissiyası»nın üzvü dedi. Və onun təklifi artıq lap əldən düşmüş ovsunçular tərəfindən o saat qəbul edildi. Təklif bundan ibarət idi. Biz gərək elçilər dəstəsini hərəkətə gətirək. Şirlərdən, söz əlaq ki, dəvələrə dəyməyəjkələr. Ta ki, ovsunçular öz güjlərini bərpa edəndən sonra şirləri yenidən ovsuna tutmaqla, dəvələrin nejə olajağını götür-qoy eləmək olar». «Bəs, şirlərə nə vəd eləyə bilirik?» sualına «Çözüm» Komissiyasının üzvü burnunun altında «onlar üçün savanna yaratmağı» mızıldandı. Gərək ki, ijtimaıyyətdən gələn təkliflərdən biri də bu idi.

Heç kim məsələnin bu jür asanlıqla həll olajağına inanmırdı. Ay vaxtı artıq başlamış, hamı yorulmuşdu. Elçilər dəstəsinin nümayəndəsi şirlərin yanından qayıdıb əvvəljə dövlət TV-sinə, sonra da özəl TV-lərə intervjü verdi ki, şirlər qısa məsləhətləşmədən sonra onlara edilən

təkliflə razılaşdılar. Öz növbələrində: «təki ovsunçular gəlməsin. Biz hər şeyə razıyıq» dedilər. Beləliklə, hamı rahat nəfəs aldı.»Yağış anı» üzrə koordinator olan qoja Şir və «Ümumi sülh saati»nin nümayəndəsi ortaya çıxıb öz səliqə-sahmanlarını yaratmağa başladılar.

...Gəmi uzaqdan gəlib yavaş-yavaş qum dənizində böyüməyə başlamışdı. Uşaq o anı gözləyirdi ki, ekranın altındakı virsaniyə düyməsini bassın, çünki gəminin içindəkilər yalnız bu zaman içəri otağa daxil ola bilərdilər, Baba da lap səbirsizləşdi. Diqqəti tarıma çəkildi.

«Vaxtdı!» – Uşaq bağırdı və gəmi virtual – vizual sərhəddə burnunu soxan kimi düyməni basdı – «Dəvəni istəyirəm» – bu dəfə pıçıltıyla dedi.

Elə germetik təsəvvür yarandı ki, nəhəng gəmi bu virvizual ekranı parça-parça edib otağa girəcək. Əlini uzatsan, gəmiyə toxuna biləksən. Artıq neçənji dəfə uşaq da belə düşündü. Baba özü əvvəllər, təzə-təzə az qala bu tələyə düşmüşdü. Amma başqa jür oldu. Gəminin burnundan bir yol açıldı. O yolla otağın içinə tərəf yeriyən dəvə göründü.

Dəvə əvvəljə kiçik idi, sonra böyüməyə başladı. Artıq yolla gəlib virvizual ekrandan otağın içinə girəndən sonra dəvə öz təbii ölçüsünü alıb qurtardı. Uşağın sevinj və təəjjübdən matı qurumuşdu. Onun qarşısında onun yaratdığı, onun seçdiyi janlı virvizual bir dəvə var idi.

— Di yaxşı, daha bəsdı, qaytaraq onu gəmiyə. Buraları tamam

batırıb durajaq. Hə, balası?! – Baba dedi – Ay vaxtı da bitmək üzrədi, sən isə hələ heç öz nağılının içinə də girməmişən. Qapadaq bu ekranı. Bu gejelik bəsdı. – Baba son dövr xüsusi inkişaf etmiş bütün bu texnoturbosillobik yeniliklərə bir qədər şübhə ilə yanaşırdı – Bax nağıl da artıq səni gözləyir.

– Yox, mən nağıl istəmirəm. Mən bu dəvəni istəyirəm. Bizdə qalsın – Uşaq nəhayət ki, arzusunu dilə gətirdi. O yavaş-yavaş deyəsən inada düşürdü.

– Di yaxşı, bəsdı. Babanın sözünə bax – Ana da mətbəxdən

gəlib söhbətə qarışdı — Nağıla girmək vaxtıdı. Dünən ay vaxtı meşədə harajan getdin?

— Yox, mən nağıl istəmirəm. Nolar, ana, ay ana, dəvəni saxlayaq da, heç olmasa bir gün.

Bu zaman Baba Ananın, Ana da Babanın üzünə baxmışdı. Nə edəsən? Uşağın tərsliyi tutmuşdu. Bu heç də yaxşı nətiyə verməyəjəkdi. Nağıla girməməsi yaxşı yatmaması demək idi, bu isə öz növbəsində Günəş vaxtının zərrəsinə çatmamaq, az qala dünyanın o başında yerləşən «Döyüşən öküzlər» məktəbinə keçmək demək idi.

– Yaxşı, razılaşdıq. Dəvəni həyətə apar. Amma şərtimiz

şərtı. Sabah axşam o, gəmiyə qayıdır- Ana öz qərarını verdi. «Nə edə bilərik?» – beynindən Babaya sensorlu məlumat göndərdi.

Uşaq sevinjək virvizual ekranı daimi enerjiyə reciminə keçirdi və sonra Babasına tərəf qələbə çalmış on beşinci Günəş əbədiyyətinin dördüncü minilliyinin kiçik qum zabiti kimi baxdı və dəvənin boynundan asılmış əvvələjədən heç kimin görmədiyi və indi apaydın görünən ipdən tutdu. Onlar – Uşaq və dəvə həyətə çıxdılar.

Xəbər gəlmişdi ki, Şirlər qəfəslərinin ağzının açılması təklifi ilə Çözüm komissiyasına mürəjət etmək qərarına gəliblər. «Bir halda ki, razılıq əldə edilmişdir və biz dəvələrə dəyməyəjəyik, o zaman bizi bu dar qəfəslərə yığıb ağzını bağlamaq nə deməkdir?! Məgər bizə inanmırlar? Bu bizə təhqirdir. Biz ki, söz verdik» – Yağış anı üzrə koordinator olan Qoja Şir Çözüm komissiyasının sədrinə belə bir məlumat göndərmişdi.

Qəfəslərin ağzı açıldı. Şirlər qəfəslərdən çıxdılar və dəvələrin arasında sakit-sakit dolaşmağa başladılar. Amma bu sakitliyin öz vahiməsi vardı. Hamı nəyinsə baş verəjəyini gözləyirdi.

Nəhayət Ay axşamı vaxtının nabelədlərə kömək zamanı gəldi... Aydan düz heyvanxananın qapısınajan Ay zolağı açıldı. O zolaqla bayaqdan jinqırları da çıxmayan və indi nəhayət ki, asudə

nəfəs alan dəvələri Aya yola salmağa başladılar. Bu zaman şirlər anladı ki, onlarla insanlar arasındakı razılığın birinji bəndi yerinə yetirilməyə başladı.

Axırıncı dəvənin görüntüsü Ay zolağında hələ itməmişdi ki, qərribə heyvanxananın qarşısında bir sükut yarandı. Amma bu sükut uzun çəkmədi. Qısa bir müddətdən sonra bu sükut qəfildən pozuldu. Ovsunçular gəlməmiş onların qoxusunu havadan alan şirlər məsələni artıq başa düşmüşdülər. «Xəyanət! Xəyanət! Savanna yalanmış. Ovsunçular gəlir. Bizi aldatdılar. Bizi aldatdılar». Şirlər arasında əsl vurnuxma, hay-küy başladı. Amma şirlərin bu hay-küyü daha heç kim üçün qorxulu deyildi. Çünki bu zaman ovsunçular artıq şirlərin başının üstünü almışdılar. Qısa bir zamandan sonra şirlərin biri də ayaq üstə dura bilmədi. Güjlərini qaytarmış ovsunçular ovsundan sonra laybalay torpağa sərələn şirləri torpaqdan quş lələyi kimi qaldırıb qəfəsin içinə atırdılar. Aldadılmış şirlər hər şeyi unutmuşdular. Artıq onların göz qapaqlarından ağır-ağır ekstramaqnit daş parçaları basmaqda idi. Şirlər yavaş-yavaş yuxuya gedirdilər. Bir hadisə baş verməsəydi şirlərin aqibəti Şəhər üçün yəqin ki, uzun müddət həlledilməz qalajaqdı.

Uşaq və arxasınca dəvə – bu sonradan TV məlumatlarında məhz belə şərh olunurdu – evin həyətinə çıxan zaman dəvə özünü qərribə aparmağa başlayır. O, Uşağın rəsmi əmrlərinə tabe olmur, heç nəyə məhəl qoymadan həyətdən birbaşa Damdabajalar küçəsinə çıxır. Virvizual ekran artıq onu idarə edə bilməmişdi. Heç kimin gözləmədiyi halda, sensor yaxın kosmik idarə üsulu tərəfindən komanda olmadan Dəvə inamla küçəbəküçə heyvanxana istiqamətində irəliləyir. Sonrakı şərhə görə dəvə Ay zolağına girən dəvələrin ardınca qaçmağa başlayır. Özünü zolağa salmaq istəyir. Məqsədi virvizuallıqdan çıxmaqmış.

Uşaq dəvənin ardınca düşüb heyvanxanaya qədər gəlir. Zorla dəvəyə çata bilir. Bəzən onu gözüylə izləyir. Heyvanxananın lap qabağında artıq məlum olur ki, Ay zolağının üstünə sonunju dəvə keçir. Virvizual dəvə Ay zolağının önündəyə torpağa pərçimlənib durur. Gözlərindən yaş axmağa başlayır. Zolaq və sonunju dəvə gözdən itirlər. Bir özəl TV məqbuluzluq zonasına girib – sonralar bu TV jiddi jəzaya məruz qaldı: ay proqramlarından məhrum oldu – bu barədə belə demişdi: Ay zolağı elə bil virvizual dəvədən janını qurtarmaq istəyirdi.

Və bu zaman həmən o hadisə baş verir. Uşaq bunu belə danışır: Mən özümü çatdırıb gördüm ki, dəvənin gözlərindən artıq yaş axır. Bu zaman qəfəslərin içindəki şirlər ovsundan çıxmağa başladılar – ən qərribə və izahedilməz məqam da elə bu idi – şirlər ovsundan ayılıb qəfəsdən çıxmağa başlayırlar. Əlbəttə belə etinasızlığı, yəni qəfəslərin qapısının nə üçün bağlanmamasını sonralar ovsunçular təhqiqat komissiyasına heç jür izah edə bilmədilər. Və TV-şərh də bunu ovsunçularda çoxdan diqqəti jəlb etməkdə olan özündənərxayınçılıq halı kimi qələmə verdi. Şirlərin ovsundan öz başına çıxmaqlarını isə mütəxəssislər Ay zolağından sonrakı elektromaqnit atmosferə kəskin naməlum qıjıqlandırıcı impulsların – bu isə dəvənin sulu məhlul olan göz yaşından yayılan şüalar idi – daxil edilməsinin nətiyəsində baş verdiyini iddia etdilər. Sonralar bu fərziyyənin doğruluğu elmi jəhətdən də sübuta yetdi – naməlum məhlulun dərin termoelektrik təhlili aparıldı və o ovsundan çıxma kodekslərinin əsas maddələrindən birinə çevrildi.

Mütəxəssislərə o da qərribə gəlmişdi ki, qəfəsdən çıxan şirlər əvvəl-əvvəl Uşağı və dəvəni əhatəyə almış, bir xeyli ətraflarında var-gəl etmişdilər. Uşaq və dəvə bir-birinə qısılib qalmışdılar. Şirlərin çoxu «Bizi aldatdılar – intiqam, intiqam!» deyə fırxırırmış. Bu məqamda hadisə yerinə özünü Ana və Baba da yetirmişdilər. Hətta elçilər dəstəsi də gəlib çıxmışdı. Amma nə onlar, nə də hadisəyə yığılmış başqa əmniyyət hissələri qəzəbli şir sədlərini keçib Uşağa və dəvəyə yetişə bilmirdilər. Fajienin qarşısı isə gözlənilməz şəkildə öz-özünə alınmışdı. –Biz bunu etməyəjəyik – dal pənjələri üstə çöküb bayaqdan qıyıq gözlərini düz dəvənin gözü yaşlı üzünə dikmiş Yağış anı üzrə koordinator qoja Şir nəhayət ki, dillənmişdi.

Şirlərin bəzilərinin qəzəbi bir az da artsa da Qoca Şir ikinci dəfə: – Biz bunu etməyəcəyik –

demişdi. Sonra belə bir əlavə etmişdi: – Biz gedirik. İnsanlar bizi aldatdılar. Biz gedirik və bir də yağış kimi insasanların şəhərinə yağmağı mən əbədiyyən şirlərə qadağan edirəm. Bundan sonra Şirlər əmrə tabe, dinməz-söyləməz Uşaqla dövəyə heç bir fikir vermədən heyvanxananın yanından uzun bir jərgəyə düzülüb Şəhərdən çıxma qapısına doğru yol almışdılar.